

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

Review Article / Derleme Makalesi

The Relationship Between International Trade and Economic Growth: A Systematic Review

Uluslararası Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sistematik Derleme Çalışması

Mehmet Kayserili*

Abstract: This systematic review aims to examine and systematically analyze the findings of studies published between 2020 and 2025 that investigate the relationship between international trade and economic growth in the context of Türkiye. Searches were conducted using the Google Scholar, EBSCOHost, and TR Dizin databases. The keywords and phrases “international trade, exports, imports, economic growth” were used during the search process. To enhance methodological and reporting quality, improve reproducibility and minimize bias, the PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) Statement, consisting of a 27-item checklist and a four-phase flow diagram, was used to identify articles for inclusion. The study is based on ten articles that met the inclusion criteria. Eight of the reviewed studies found a relationship between international trade (exports and imports) and economic growth. All reviewed studies identified causal relationships among the variables (international trade and economic growth). However, the causal relationship between the variables is not stable. In this context, it can be said that for the case of Türkiye, the causal relationship between the variables is not stable, changes periodically and the causal relationship varies depending on the analysis period and methodology employed. This situation indicates that the relationship between international trade and economic growth may change over time due to the effects of structural changes arising from economic, social, and political events.

Keywords: International Trade, Exports, Imports, Economic Growth, Systematic Review.

Öz: Bu sistematik derleme çalışmasında, uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye örneği üzerinden inceleyen, 2020-2025 yılları arasında yayımlanmış, araştırmaların gözden geçirilmesi ve bu araştırmalarda ulaşılan sonuçların sistematik bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır. Taramalar Google Scholar, EBSCOHost ve TR Dizin veri tabanları kullanılarak yapılmıştır. Tarama yapılırken “uluslararası ticaret, ihracat, ithalat, ekonomik büyüme,” sözcükleri ve sözcük grupları anahtar kelime olarak kullanılmıştır. İncelemeye dâhil edilecek makaleler belirlenirken metodolojik kaliteyle birlikte raporlama kalitesini artırabilmek amacıyla, tekrarlanabilirlik ve ön yargıyı azaltma açısından avantaj sağlayan, 27 maddelik kontrol listesi ve dört aşamalı bir akış diyagramından oluşan, PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) Bildirgesi kullanılmıştır. Çalışma, dâhil etme ölçütlerini karşılayan on makale

* Asst. Prof. Dr., İstanbul Kültür University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Trade and Finance

Dr. Öğr. Gör., İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8040-7916>

mkayserili@hotmail.com

Cite as/ Atıf: Kayserili, M. (2026). The relationship between international trade and economic growth: A systematic review / Uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisi: Sistematik derleme çalışması. *Turkish Studies-Economics, Finance, Politics*, 21(3), 6107-6157. Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.88613>

Received/Geliş: 26 November/Kasım 2025

Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 25 Sempتمبر/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

üzerinden yürütülmüştür. Çalışma kapsamında incelenen makalelerden sekiz tanesi uluslararası ticaret (ihracat ve ithalat) ile ekonomik büyüme arasında ilişki olduğuna dair kanıt sunmaktadır. İncelenen makalelerin tamamında değişkenler (uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme) arasında nedensellik ilişkileri tespit edilmiştir. Fakat değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi istikrarlı değildir. Bu bağlamda Türkiye örneği için değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin analiz dönemi ve yöntemine göre farklılık gösterdiği söylenebilir. Bu durum uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisinin ekonomik, sosyal ve politik olaylara bağlı olarak ortaya çıkan yapısal değişimlerin etkisiyle zamanla değişebileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret, İhracat, İthalat, Ekonomik Büyüme, Sistemantik Derleme.

Structured Abstract

Although a large number of empirical studies have examined the relationship between international trade and economic growth both worldwide and in Türkiye, only a limited number have systematically synthesized their findings. A comprehensive and systematic evaluation of these studies is essential to identify common patterns, inconsistencies, and research gaps, and to guide future empirical research. In this context, the present study employs a systematic review methodology to examine research investigating the relationship between international trade-defined in terms of exports and imports-and economic growth in Türkiye and seeks to answer two primary research questions:

1. Is there a relationship between international trade and economic growth?
2. Is there a causal relationship between the variables (international trade and economic growth)?

By addressing these questions, the study aims to provide an integrated assessment of recent empirical evidence and to evaluate whether the existing findings support a stable and consistent trade–growth nexus in Türkiye. To enhance methodological quality, transparency and reproducibility the review process was conducted in accordance with the PRISMA Statement, which includes a 27-item checklist and a four-phase flow diagram. The PRISMA framework guided the identification, screening, eligibility assessment, and inclusion of relevant studies. Searches were conducted in the Google Scholar, EBSCOHost and TR Dizin databases between December 10, 2024, and April 20, 2025. The keywords “international trade, exports, imports, economic growth” were used in various combinations to ensure comprehensive coverage of the literature. Titles and abstracts of the retrieved studies were first screened according to predefined inclusion and exclusion criteria. Subsequently, the full texts of potentially eligible articles were examined in detail.

The inclusion criteria were as follows: studies published in national or international peer-reviewed journals between 2020 and 2025, written in Turkish, with accessible full texts, examining the relationship between international trade and economic growth in Türkiye, and analyzing both export and import data together were included in the review. The exclusion criteria included: studies examining countries other than Türkiye or conducting cross-country comparisons; studies including additional third variables (such as logistics, taxes, customs tariffs, technological development, industrialization, capital accumulation, foreign direct investment) alongside international trade and economic growth; studies analyzing only exports or only imports in relation to economic growth; and studies that did not report findings regarding causality between the variables.

Following the PRISMA screening process, ten studies met all inclusion criteria and were included in the systematic review. With regard to the first question -whether there is a relationship between international trade and economic growth -no relationship was found in two of the articles examined in the review. However, in line with the general consensus, a relationship between international trade and economic growth was found in eight of the articles. Regarding the second research question -whether there is a causal relationship between the variables (international trade and economic growth)- it was determined that such a relationship was found in all ten articles examined in the review.

Within the scope of the study, each study reported a different causal relationship, and the findings of the reviewed studies generally do not converge on a single causal relationship. In this context, it can be said that for the case of Türkiye, this relationship is not stable, changes over time, and varies depending on the analysis period and methodology employed. This situation indicates that the relationship between international trade and economic growth may change over time due to the effects of structural changes arising from economic, social, and political events. Furthermore, these findings call into question the validity of the export-led growth hypothesis in the case of Türkiye, and by extension, the effectiveness of export-oriented policies designed to stimulate economic growth. In addition, it was observed that in most of the studies examined within the scope of the systematic review, the Granger causality test was employed when investigating the causal relationships between variables. Econometrically, the concept of “causality” was first introduced by Granger (1969). Many other causality tests are essentially extensions or refined versions of this test in various respects. Since the Granger causality test is based on the VAR model, VAR analysis is also commonly reported in econometric studies. Its ease of implementation may explain why the Granger causality test is frequently preferred by researchers. However, the test has several limitations. Therefore, it should be applied with considerable caution. In future studies, the use of tests that are sensitive to dynamic structures, account for

time-varying causality, and consider structural changes or breaks may contribute to producing more robust and informative results.

Keywords: International Trade, Exports, Imports, Economic Growth, Systematic Review.

ملخص منظم

على الرغم من أن عددًا كبيرًا من الدراسات التجريبية قد تناولت العلاقة بين التجارة الدولية والنمو الاقتصادي على الصعيد العالمي وفي تركيا على حد سواء، إلا أن عددًا محدودًا منها فقط قام بتوليف نتائجها بشكل منهجي. ويُعد التقييم الشامل والمنهجي لهذه الدراسات أمرًا ضروريًا لتحديد الأنماط المشتركة والتناقضات والثغرات البحثية، ولتوجيه البحوث التجريبية المستقبلية. وفي هذا السياق، تستخدم الدراسة الحالية منهجية المراجعة المنهجية لفحص الأبحاث التي تتناول العلاقة بين التجارة الدولية — المعرفة من حيث الصادرات والواردات — والنمو الاقتصادي في تركيا، وتسعى للإجابة عن سؤالين بحثيين أساسيين

هل توجد علاقة بين التجارة الدولية والنمو الاقتصادي؟ 1.

هل توجد علاقة سببية بين المتغيرين (التجارة الدولية والنمو الاقتصادي)؟ 2.

من خلال معالجة هذين السؤالين، تهدف الدراسة إلى تقديم تقييم متكامل للأدلة التجريبية الحديثة، وتقييم ما إذا كانت النتائج الحالية تدعم وجود علاقة ثابتة ومتسقة بين التجارة والنمو في تركيا. ولتعزيز الجودة المنهجية والشفافية وقابلية التكرار، أجريت عملية المراجعة وفقًا في PRISMA الذي يتضمن قائمة مراجعة مكونة من 27 بندًا ومخططًا تدفقيًا من أربع مراحل. وقد استرشد إطار عمل PRISMA لبيان EBSCOHost و Google Scholar تحديد الدراسات ذات الصلة وفرزها وتقييم أهليتها وإدراجها. أجريت عمليات البحث في قواعد بيانات، في الفترة ما بين 10 ديسمبر 2024 و 20 أبريل 2025. واستُخدمت الكلمات المفتاحية «التجارة الدولية، الصادرات، الواردات TR Dizin والنمو الاقتصادي» في تركيبات متنوعة لضمان تغطية شاملة للأدبيات. تم أولاً فحص عناوين وملخصات الدراسات المسترجعة وفقًا لمعايير الإدراج والاستبعاد المحددة مسبقًا. بعد ذلك، تم فحص النصوص الكاملة للمقالات التي قد تكون مؤهلة بالتفصيل

وكانت معايير الإدراج كما يلي: تم تضمين الدراسات المنشورة في المجالات الوطنية أو الدولية التي تخضع لمراجعة الأقران بين عامي 2020 و 2025، والمكتوبة باللغة التركية، والتي تتوفر نصوصها الكاملة، وتبحث العلاقة بين التجارة الدولية والنمو الاقتصادي في تركيا وتحلل بيانات الصادرات والواردات معًا، في هذه المراجعة. وشملت معايير الاستبعاد ما يلي: الدراسات التي تتناول بلدانًا أخرى غير تركيا أو التي تجري مقارنات بين البلدان؛ والدراسات التي تتضمن متغيرات ثالثة إضافية (مثل الخدمات اللوجستية، والضرائب، والتعريفات الجمركية والتطور التكنولوجي، والتصنيع، وتراكم رأس المال، والاستثمار الأجنبي المباشر) إلى جانب التجارة الدولية والنمو الاقتصادي؛ والدراسات التي تحلل الصادرات فقط أو الواردات فقط فيما يتعلق بالنمو الاقتصادي؛ والدراسات التي لم تورد نتائج بشأن العلاقة السببية بين المتغيرات

استوفت عشر دراسات جميع معايير الإدراج وأدرجت في المراجعة المنهجية. فيما يتعلق PRISMA بعد عملية الفرز وفقًا لمعايير بالسؤال الأول — ما إذا كانت هناك علاقة بين التجارة الدولية والنمو الاقتصادي — لم تُعثر على أي علاقة في مقالين من المقالات التي تم فحصها في المراجعة. ومع ذلك، وتماشياً مع الإجماع العام، تم العثور على علاقة بين التجارة الدولية والنمو الاقتصادي في ثماني مقالات. وفيما يتعلق بالسؤال البحثي الثاني - وهو ما إذا كانت هناك علاقة سببية بين المتغيرين (التجارة الدولية والنمو الاقتصادي) - تبين وجود مثل هذه العلاقة في جميع المقالات العشر التي تم فحصها في المراجعة

وفي نطاق الدراسة، أشارت كل دراسة إلى علاقة سببية مختلفة، ولا تتفق نتائج الدراسات التي تمت مراجعتها عمومًا على علاقة سببية واحدة. وفي هذا السياق، يمكن القول إنه في حالة تركيا، فإن هذه العلاقة ليست ثابتة، بل تتغير بمرور الوقت، وتختلف باختلاف الفترة الزمنية التي يشملها التحليل والمنهجية المستخدمة. ويشير هذا الوضع إلى أن العلاقة بين التجارة الدولية والنمو الاقتصادي قد تتغير بمرور الوقت بسبب آثار التغيرات الهيكلية الناشئة عن الأحداث الاقتصادية والاجتماعية والسياسية. علاوة على ذلك، تثير هذه النتائج تساؤلات حول صحة فرضية النمو المدفوع بالصادرات في حالة تركيا، وبالتالي حول فعالية السياسات الموجهة نحو التصدير والمصممة لتحفيز النمو الاقتصادي. بالإضافة إلى ذلك، لوحظ أنه في معظم الدراسات التي تم فحصها في نطاق المراجعة المنهجية، تم استخدام اختبار السببية لغرانجر عند التحقيق في العلاقات السببية بين المتغيرات. من الناحية الاقتصادية القياسية، تم تقديم مفهوم «السببية» لأول مرة بواسطة غرانجر (1969) وتعد العديد من اختبارات السببية الأخرى في جوهرها امتدادات أو نسخًا محسنة من هذا الاختبار من نواح مختلفة. ونظرًا لأن اختبار السببية يُذكر أيضًا بشكل شائع في الدراسات الاقتصادية القياسية. وقد تفسر سهولة تطبيقه سبب VAR فإن تحليل VAR لغرانجر يستند إلى نموذج تفضيل الباحثين لاختبار السببية لغرانجر في كثير من الأحيان. ومع ذلك، فإن للاختبار عدة قيود. لذلك، ينبغي تطبيقه بحذر شديد. وفي الدراسات المستقبلية، قد يساهم استخدام الاختبارات التي تراعي الهياكل الديناميكية، وتأخذ في الحسبان السببية المتغيرة زمنيًا، وتراعي التغيرات الهيكلية أو الانقطاعات، في التوصل إلى نتائج أكثر صلابة وغنية بالمعلومات

الكلمات المفتاحية: التجارة الدولية، الصادرات، الواردات، النمو الاقتصادي، المراجعة المنهجية.

Résumé Structuré

Bien qu'un grand nombre d'études empiriques aient examiné la relation entre le commerce international et la croissance économique, tant à l'échelle mondiale qu'en Turquie, seules quelques-unes ont synthétisé systématiquement leurs résultats. Une évaluation exhaustive et systématique de ces études est

essentielle pour identifier les tendances communes, les incohérences et les lacunes de la recherche, ainsi que pour orienter les futures recherches empiriques. Dans ce contexte, la présente étude utilise une méthodologie de revue systématique pour examiner les travaux de recherche portant sur la relation entre le commerce international – défini en termes d’exportations et d’importations – et la croissance économique en Turquie, et cherche à répondre à deux questions de recherche principales :

1. Existe-t-il une relation entre le commerce international et la croissance économique ?
2. Existe-t-il une relation de causalité entre ces variables (commerce international et croissance économique) ?

En abordant ces questions, l’étude vise à fournir une évaluation intégrée des données empiriques récentes et à déterminer si les résultats existants corroborent l’existence d’un lien stable et cohérent entre commerce et croissance en Turquie. Afin de renforcer la qualité méthodologique, la transparence et la reproductibilité, le processus de revue a été mené conformément à la déclaration PRISMA, qui comprend une liste de contrôle en 27 points et un diagramme de flux en quatre phases. Le cadre PRISMA a guidé l’identification, la présélection, l’évaluation de l’éligibilité et l’inclusion des études pertinentes. Les recherches ont été effectuées dans les bases de données Google Scholar, EBSCOHost et TR Dizin entre le 10 décembre 2024 et le 20 avril 2025. Les mots-clés « commerce international, exportations, importations, croissance économique » ont été utilisés dans diverses combinaisons afin d’assurer une couverture exhaustive de la littérature. Les titres et les résumés des études identifiées ont d’abord été examinés selon des critères d’inclusion et d’exclusion prédéfinis. Par la suite, les textes intégraux des articles potentiellement éligibles ont été examinés en détail.

Les critères d’inclusion étaient les suivants : les études publiées dans des revues nationales ou internationales à comité de lecture entre 2020 et 2025, rédigées en turc, dont les textes intégraux étaient accessibles, examinant la relation entre le commerce international et la croissance économique en Turquie, et analysant conjointement les données d’exportation et d’importation ont été incluses dans la revue. Les critères d’exclusion comprenaient : les études portant sur des pays autres que la Turquie ou effectuant des comparaisons entre pays ; les études incluant des variables tierces supplémentaires (telles que la logistique, la fiscalité, les droits de douane, le développement technologique, l’industrialisation, l’accumulation de capital, les investissements directs étrangers) parallèlement au commerce international et à la croissance économique ; les études analysant uniquement les exportations ou uniquement les importations en relation avec la croissance économique ; et les études qui ne présentaient pas de conclusions concernant la causalité entre les variables.

À l’issue du processus de sélection PRISMA, dix études répondaient à tous les critères d’inclusion et ont été intégrées à la revue systématique. Concernant la première question – à savoir s’il existe une relation entre le commerce international et la croissance économique –, aucune relation n’a été mise en évidence dans deux des articles examinés dans le cadre de cette revue. Toutefois, conformément au consensus général, une relation entre le commerce international et la croissance économique a été constatée dans huit des articles. En ce qui concerne la deuxième question de recherche — à savoir s’il existe une relation de causalité entre les variables (commerce international et croissance économique) —, il a été établi qu’une telle relation a été mise en évidence dans les dix articles examinés dans le cadre de cette revue.

Dans le cadre de cette étude, chaque étude a fait état d’une relation de causalité différente, et les résultats des études examinées ne convergent généralement pas vers une relation de causalité unique. Dans ce contexte, on peut affirmer que, dans le cas de la Turquie, cette relation n’est pas stable, qu’elle évolue au fil du temps et qu’elle varie en fonction de la période d’analyse et de la méthodologie employée. Cette situation indique que la relation entre le commerce international et la croissance économique peut évoluer au fil du temps en raison des effets des changements structurels découlant d’événements économiques, sociaux et politiques. De plus, ces résultats remettent en question la validité de l’hypothèse d’une croissance tirée par les exportations dans le cas de la Turquie et, par extension, l’efficacité des politiques orientées vers l’exportation destinées à stimuler la croissance économique. Par ailleurs, il a été observé que, dans la plupart des études examinées dans le cadre de cette revue systématique, le test de causalité de Granger a été utilisé pour analyser les relations causales entre les variables. Sur le plan économétrique, le concept de « causalité » a été introduit pour la première fois par Granger (1969). De nombreux autres tests de causalité constituent essentiellement des extensions ou des versions affinées de ce test à divers égards. Le test de causalité de Granger reposant sur le modèle VAR, l’analyse VAR est également couramment mentionnée dans les études économétriques. Sa

facilité de mise en œuvre peut expliquer pourquoi le test de causalité de Granger est souvent privilégié par les chercheurs. Ce test présente toutefois plusieurs limites. Il convient donc de l'appliquer avec une grande prudence. Dans de futures études, l'utilisation de tests sensibles aux structures dynamiques, tenant compte de la causalité variable dans le temps et prenant en considération les changements structurels ou les ruptures pourrait contribuer à produire des résultats plus robustes et plus instructifs.

Mots-clés: Commerce international, Exportations, Importations, Croissance économique, Revue systématique.

Resumen Estructurado

Aunque un gran número de estudios empíricos han analizado la relación entre el comercio internacional y el crecimiento económico, tanto a nivel mundial como en Turquía, solo unos pocos han sintetizado de forma sistemática sus resultados. Una evaluación exhaustiva y sistemática de estos estudios es esencial para identificar patrones comunes, incoherencias y lagunas de investigación, así como para orientar futuras investigaciones empíricas. En este contexto, el presente estudio emplea una metodología de revisión sistemática para examinar los trabajos que investigan la relación entre el comercio internacional —definido en términos de exportaciones e importaciones— y el crecimiento económico en Turquía, y pretende responder a dos preguntas de investigación principales:

1. ¿Existe una relación entre el comercio internacional y el crecimiento económico?
2. ¿Existe una relación causal entre las variables (comercio internacional y crecimiento económico)?

Al abordar estas preguntas, el estudio pretende ofrecer una evaluación integrada de la evidencia empírica reciente y valorar si los resultados existentes respaldan un nexo estable y coherente entre el comercio y el crecimiento en Turquía. Para mejorar la calidad metodológica, la transparencia y la reproducibilidad, el proceso de revisión se llevó a cabo de conformidad con la Declaración PRISMA, que incluye una lista de verificación de 27 puntos y un diagrama de flujo de cuatro fases. El marco PRISMA sirvió de guía para la identificación, la selección, la evaluación de la elegibilidad y la inclusión de los estudios pertinentes. Las búsquedas se realizaron en las bases de datos Google Scholar, EBSCOHost y TR Dizin entre el 10 de diciembre de 2024 y el 20 de abril de 2025. Se utilizaron las palabras clave «comercio internacional, exportaciones, importaciones, crecimiento económico» en diversas combinaciones para garantizar una cobertura exhaustiva de la bibliografía. En primer lugar, se examinaron los títulos y resúmenes de los estudios recuperados según criterios de inclusión y exclusión predefinidos. Posteriormente, se examinaron en detalle los textos completos de los artículos potencialmente elegibles.

Los criterios de inclusión fueron los siguientes: se incluyeron en la revisión los estudios publicados en revistas nacionales o internacionales revisadas por pares entre 2020 y 2025, redactados en turco, con textos completos accesibles, que examinaran la relación entre el comercio internacional y el crecimiento económico en Turquía y que analizaran conjuntamente los datos de exportación e importación. Los criterios de exclusión incluyeron: estudios que examinaran países distintos de Turquía o que realizaran comparaciones entre países; estudios que incluyeran variables adicionales (como la logística, los impuestos, los aranceles aduaneros, el desarrollo tecnológico, la industrialización, la acumulación de capital o la inversión extranjera directa) junto con el comercio internacional y el crecimiento económico; estudios que analizaran únicamente las exportaciones o únicamente las importaciones en relación con el crecimiento económico; y estudios que no presentaran conclusiones sobre la causalidad entre las variables.

Tras el proceso de selección PRISMA, diez estudios cumplieron todos los criterios de inclusión y se incorporaron a la revisión sistemática. En cuanto a la primera pregunta —si existe una relación entre el comercio internacional y el crecimiento económico—, no se encontró ninguna relación en dos de los artículos examinados en la revisión. Sin embargo, en consonancia con el consenso general, se constató una relación entre el comercio internacional y el crecimiento económico en ocho de los artículos. En cuanto a la segunda pregunta de investigación —si existe una relación causal entre las variables (comercio internacional y crecimiento económico)—, se determinó que dicha relación se observó en los diez artículos examinados en la revisión.

En el marco del estudio, cada investigación informó de una relación causal diferente, y los resultados de los estudios revisados, en general, no convergen en una única relación causal. En este contexto, puede

afirmarse que, en el caso de Turquía, esta relación no es estable, cambia con el tiempo y varía en función del período de análisis y de la metodología empleada. Esta situación indica que la relación entre el comercio internacional y el crecimiento económico puede cambiar con el tiempo debido a los efectos de los cambios estructurales derivados de acontecimientos económicos, sociales y políticos. Además, estos resultados ponen en duda la validez de la hipótesis del crecimiento impulsado por las exportaciones en el caso de Turquía y, por extensión, la eficacia de las políticas orientadas a la exportación diseñadas para estimular el crecimiento económico. Asimismo, se observó que, en la mayoría de los estudios examinados en el marco de la revisión sistemática, se empleó la prueba de causalidad de Granger a la hora de investigar las relaciones causales entre las variables. Desde el punto de vista econométrico, el concepto de «causalidad» fue introducido por primera vez por Granger (1969). Muchas otras pruebas de causalidad son, en esencia, extensiones o versiones perfeccionadas de esta prueba en diversos aspectos. Dado que la prueba de causalidad de Granger se basa en el modelo VAR, el análisis VAR también se utiliza habitualmente en los estudios econométricos. Su facilidad de aplicación puede explicar por qué los investigadores suelen preferir la prueba de causalidad de Granger. Sin embargo, la prueba presenta varias limitaciones. Por lo tanto, debe aplicarse con considerable precaución. En futuros estudios, el uso de pruebas que sean sensibles a las estructuras dinámicas, tengan en cuenta la causalidad variable en el tiempo y consideren los cambios estructurales o las rupturas podría contribuir a obtener resultados más sólidos y reveladores.

Palabras clave: Comercio internacional, Exportaciones, Importaciones, Crecimiento económico, Revisión sistemática.

结构化摘要

尽管已有大量实证研究探讨了国际贸易与经济增长之间的关系——无论是在全球范围内还是在土耳其——但系统性综合这些研究成果的研究却寥寥无几。对这些研究进行全面而系统的评估，对于识别共同规律、不一致之处及研究空白，并为未来的实证研究提供指导，至关重要。在此背景下，本研究采用系统综述方法，考察了关于土耳其国际贸易（定义为进出口）与经济增长之间关系的研究，并试图回答两个主要研究问题：

1. 国际贸易与经济增长之间是否存在关系？
2. 这些变量（国际贸易与经济增长）之间是否存在因果关系？

通过探讨这些问题，本研究旨在对近期实证证据进行综合评估，并判断现有研究结果是否支持土耳其存在稳定且一致的贸易与增长关联。为提高方法学质量、透明度和可重复性，本综述过程严格遵循PRISMA声明进行，该声明包含27项检查清单和四阶段流程图。PRISMA框架指导了相关研究的识别、筛选、资格评估及纳入工作。2024年12月10日至2025年4月20日期间，在Google Scholar、EBSCOHost和TR Dizin数据库中进行了检索。通过多种组合使用“国际贸易、出口、进口、经济增长”等关键词，以确保文献覆盖的全面性。首先根据预先设定的纳入和排除标准，对检索到的研究标题和摘要进行筛选。随后，对潜在符合条件文章的全文进行了详细审查。

纳入标准如下：2020年至2025年间发表于国内或国际同行评审期刊、以土耳其语撰写、全文可获取、探讨土耳其国际贸易与经济增长之间关系，并同时分析进出口数据的研究均被纳入本综述。排除标准包括：研究对象为土耳其以外国家或进行跨国比较的研究；除国际贸易和经济增长外，还包含其他第三方变量（如物流、税收、关税、技术发展、工业化、资本积累、外国直接投资）的研究；仅分析出口或仅分析进口与经济增长关系的研究；以及未报告变量间因果关系的研究结果的研究。

经过PRISMA筛选流程，共有10项研究符合所有纳入标准，被纳入系统综述。关于第一个研究问题——国际贸易与经济增长之间是否存在关系——综述中审查的两篇文献未发现二者存在关联

。然而，与普遍共识一致，其余八篇文献均证实了国际贸易与经济增长之间的关联。关于第二个研究问题——变量（国际贸易与经济增长）之间是否存在因果关系——研究确定，在综述中审查的全部10篇论文中均发现了此类关系。

在本研究的范围内，每项研究报告的因果关系各不相同，且被综述研究的结论总体上并未趋向于单一的因果关系。在此背景下，可以说就土耳其而言，这种关系并不稳定，会随时间变化，且因分析时段和所采用的方法论的不同而有所差异。这种情况表明，受经济、社会和政治事件引发的结构性变化影响，国际贸易与经济增长之间的关系可能会随时间而变化。此外，这些研究结果使“出口主导型增长”假说在土耳其案例中的有效性受到质疑，进而也使旨在刺激经济增长的出口导向型政策的有效性受到质疑。另外，观察发现，在系统综述范围内审查的大多数研究中，在探究变量之间的因果关系时均采用了格兰杰因果检验。从计量经济学角度看，“因果关系”这一概念最初由格兰杰（Granger, 1969）提出。许多其他因果检验在本质上都是该检验在各个方面的延伸或改进版本。由于格兰杰因果检验基于VAR模型，因此计量经济学研究中通常也会报告VAR分析结果。其实施的便捷性或许可以解释为何研究者往往更倾向于采用格兰杰因果检验。然而，该检验存在若干局限性。因此，在应用时应格外谨慎。在未来的研究中，采用那些对动态结构敏感、能考虑时变因果关系并兼顾结构变化或断点的检验方法，有助于得出更稳健且更有启发性的结果。

关键词： 国际贸易、出口、进口、经济增长、系统综述。

Структурированное Резюме

Несмотря на то что в рамках большого числа эмпирических исследований изучалась взаимосвязь между международной торговлей и экономическим ростом как в мировом масштабе, так и в Турции, лишь в ограниченном числе работ были систематически обобщены полученные результаты. Всесторонний и систематический анализ этих исследований имеет важнейшее значение для выявления общих закономерностей, несоответствий и пробелов в научных знаниях, а также для определения направлений будущих эмпирических исследований. В этом контексте в настоящем исследовании используется методология систематического обзора для анализа работ, посвященных изучению взаимосвязи между международной торговлей — определяемой как экспорт и импорт — и экономическим ростом в Турции, и ставится цель ответить на два основных исследовательских вопроса:

1. Существует ли взаимосвязь между международной торговлей и экономическим ростом?
2. Существует ли причинно-следственная связь между этими переменными (международная торговля и экономический рост)?

Рассматривая эти вопросы, исследование направлено на проведение комплексной оценки последних эмпирических данных и анализ того, подтверждают ли существующие выводы наличие стабильной и последовательной связи между торговлей и экономическим ростом в Турции. Для повышения методологического качества, прозрачности и воспроизводимости процесс обзора проводился в соответствии с заявлением PRISMA, которое включает контрольный список из 27 пунктов и четырехэтапную блок-схему. Рамки PRISMA послужили руководством при выявлении, отборе, оценке соответствия критериям и включении соответствующих исследований. Поиск проводился в базах данных Google Scholar, EBSCOHost и TR Dizin в период с 10 декабря 2024 года по 20 апреля 2025 года. Ключевые слова «международная торговля, экспорт, импорт, экономический рост» использовались в различных комбинациях для обеспечения всестороннего охвата литературы. Сначала были проанализированы названия и аннотации найденных исследований в соответствии с заранее определёнными критериями включения и исключения. Затем были детально изучены полные тексты потенциально подходящих статей.

Критерии включения были следующими: в обзор были включены исследования, опубликованные в национальных или международных рецензируемых журналах в период с 2020 по 2025 год, написанные на турецком языке, с доступными полными текстами, посвященные изучению взаимосвязи между международной торговлей и экономическим ростом в Турции и анализирующие данные как по экспорту, так и по импорту. Критерии исключения включали: исследования, посвященные странам, отличным от Турции, или содержащие межстрановые сравнения; исследования, в которых наряду с международной торговлей и экономическим ростом учитывались дополнительные третьи переменные (такие как логистика, налоги, таможенные пошлины, технологическое развитие, индустриализация, накопление капитала, прямые иностранные инвестиции); исследования, анализирующие только экспорт или только импорт в связи с экономическим ростом; а также исследования, в которых не приводились выводы относительно причинно-следственной связи между переменными.

По результатам отбора по критериям PRISMA десять исследований соответствовали всем критериям включения и были включены в систематический обзор. Что касается первого вопроса — существует ли связь между международной торговлей и экономическим ростом — в двух из рассмотренных в обзоре статей такая связь не была обнаружена. Однако в соответствии с общим консенсусом связь между международной торговлей и экономическим ростом была обнаружена в восьми статьях. Что касается второго исследовательского вопроса — существует ли причинно-следственная связь между переменными (международная торговля и экономический рост) — было установлено, что такая связь была обнаружена во всех десяти статьях, рассмотренных в обзоре.

В рамках данного исследования в каждом исследовании описывалась своя причинно-следственная связь, и выводы проанализированных исследований в целом не сходятся в отношении единой причинно-следственной связи. В этом контексте можно сказать, что в случае Турции эта взаимосвязь не является стабильной, меняется со временем и варьируется в зависимости от анализируемого периода и применяемой методологии. Такая ситуация указывает на то, что взаимосвязь между международной торговлей и экономическим ростом может меняться со временем под влиянием структурных изменений, вызванных экономическими, социальными и политическими событиями. Кроме того, эти выводы ставят под сомнение обоснованность гипотезы роста, основанного на экспорте, в случае Турции и, как следствие, эффективность экспортно-ориентированной политики, направленной на стимулирование экономического роста. Кроме того, было отмечено, что в большинстве исследований, рассмотренных в рамках систематического обзора, при изучении причинно-следственных связей между переменными использовался тест причинности Грейнджера. С эконометрической точки зрения понятие «причинности» впервые было введено Грейнджером (1969). Многие другие тесты причинности по сути являются расширением или усовершенствованными версиями этого теста в различных аспектах. Поскольку тест причинности Грейнджера основан на VAR-модели, в эконометрических исследованиях также часто приводится VAR-анализ. Простота его применения может объяснить, почему исследователи часто отдают предпочтение тесту причинности Грейнджера. Однако у этого теста имеется ряд ограничений. Поэтому к его применению следует относиться с большой осторожностью. В будущих исследованиях использование тестов, чувствительных к динамическим структурам, учитывающих изменяющуюся во времени причинно-следственную связь, а также принимающих во внимание структурные изменения или разрывы, может способствовать получению более надежных и информативных результатов.

Ключевые слова: международная торговля, экспорт, импорт, экономический рост, систематический обзор.

संरचित सारांश

हालांकि दुनिया भर में और तुर्की में भी, बड़ी संख्या में अनुभवजन्य अध्ययनों ने अंतर्राष्ट्रीय व्यापार और आर्थिक विकास के बीच संबंध की जांच की है, लेकिन केवल कुछ ही ने अपने निष्कर्षों का व्यवस्थित रूप से संश्लेषण किया है। सामान्य पैटर्न, असंगतियों और अनुसंधान में कमियों की पहचान करने और भविष्य के अनुभवजन्य अनुसंधान का मार्गदर्शन करने के लिए इन अध्ययनों का एक व्यापक और व्यवस्थित मूल्यांकन आवश्यक है। इस संदर्भ में, वर्तमान अध्ययन तुर्की में अंतर्राष्ट्रीय व्यापार (निर्यात और आयात के संदर्भ में परिभाषित) और आर्थिक विकास के बीच संबंध की

जांच करने वाले शोध की समीक्षा के लिए एक व्यवस्थित समीक्षा पद्धति का उपयोग करता है और दो प्राथमिक शोध प्रश्नों का उत्तर देने का प्रयास करता है:

1. क्या अंतर्राष्ट्रीय व्यापार और आर्थिक विकास के बीच कोई संबंध है?
2. क्या चरों (अंतर्राष्ट्रीय व्यापार और आर्थिक विकास) के बीच कोई कारण संबंध है?

इन प्रश्नों को संबोधित करके, यह अध्ययन हाल के अनुभवजन्य साक्ष्यों का एक एकीकृत मूल्यांकन प्रदान करने और यह आकलन करने का लक्ष्य रखता है कि क्या मौजूदा निष्कर्ष तुर्की में एक स्थिर और सुसंगत व्यापार-विकास संबंध का समर्थन करते हैं। पद्धतिगत गुणवत्ता, पारदर्शिता और पुनरुत्पादकता को बढ़ाने के लिए, समीक्षा प्रक्रिया PRISMA बयान के अनुसार आयोजित की गई थी, जिसमें 27-आइटम की एक चेकलिस्ट और एक चार-चरणीय प्रवाह आरेख शामिल है। PRISMA ढांचे ने प्रासंगिक अध्ययनों की पहचान, स्क्रीनिंग, पात्रता मूल्यांकन और समावेशन में मार्गदर्शन किया। गूगल स्कॉलर, EBSCOHost और TR Dizin डेटाबेस में 10 दिसंबर, 2024 और 20 अप्रैल, 2025 के बीच खोजें की गईं। साहित्य की व्यापक कवरेज सुनिश्चित करने के लिए "अंतर्राष्ट्रीय व्यापार, निर्यात, आयात, आर्थिक विकास" कीवर्ड का विभिन्न संयोजनों में उपयोग किया गया। प्राप्त अध्ययनों के शीर्षक और सारांश को पहले से निर्धारित समावेशन और बहिष्करण मानदंडों के अनुसार पहले स्क्रीन किया गया।

इसके बाद, संभावित रूप से योग्य लेखों के पूर्ण पाठों की विस्तार से जांच की गई।

समावेशन मानदंड इस प्रकार थे: 2020 और 2025 के बीच राष्ट्रीय या अंतर्राष्ट्रीय सहकर्मी-समीक्षित पत्रिकाओं में प्रकाशित, तुर्की में लिखे गए, सुलभ पूर्ण पाठों वाले अध्ययन, जो तुर्की में अंतर्राष्ट्रीय व्यापार और आर्थिक विकास के बीच संबंध की जांच करते हैं, और निर्यात तथा आयात दोनों डेटा का एक साथ विश्लेषण करते हैं, उन्हें समीक्षा में शामिल किया गया।

बहिष्करण मानदंडों में शामिल थे: तुर्की के अलावा अन्य देशों का अध्ययन करने वाले या देशों के बीच तुलना करने वाले अध्ययन; अंतर्राष्ट्रीय व्यापार और आर्थिक विकास के साथ-साथ अतिरिक्त तीसरे चर (जैसे लॉजिस्टिक्स, कर, सीमा शुल्क टैरिफ, तकनीकी विकास, औद्योगिकीकरण, पूंजी संचय, प्रत्यक्ष विदेशी निवेश) को शामिल करने वाले अध्ययन; केवल आर्थिक विकास के संबंध में निर्यात या केवल आयात का विश्लेषण करने वाले अध्ययन; और वे अध्ययन जिनमें चरों के बीच कारण-कार्य संबंध के बारे में निष्कर्ष प्रस्तुत नहीं किए गए थे।

PRISMA स्क्रीनिंग प्रक्रिया के बाद, दस अध्ययन सभी समावेशन मानदंडों को पूरा करते थे और उन्हें व्यवस्थित समीक्षा में शामिल किया गया। पहले प्रश्न के संबंध में - कि क्या अंतर्राष्ट्रीय व्यापार और आर्थिक विकास के बीच कोई संबंध है - समीक्षा में जांचे गए दो लेखों में कोई संबंध नहीं पाया गया। हालांकि, आम सहमति के अनुरूप, आठ लेखों में अंतर्राष्ट्रीय व्यापार और आर्थिक विकास के बीच एक संबंध पाया गया।

दूसरे शोध प्रश्न - कि क्या चरों (अंतर्राष्ट्रीय व्यापार और आर्थिक विकास) के बीच कोई कारण-सम्बन्ध है - के संबंध में यह निर्धारित किया गया कि समीक्षा में जांचे गए सभी दस लेखों में ऐसा सम्बन्ध पाया गया।

अध्ययन के दायरे में, प्रत्येक अध्ययन ने एक अलग कारण-सम्बन्ध बताया, और समीक्षा किए गए अध्ययनों के निष्कर्ष आम तौर पर एक ही कारण-सम्बन्ध पर एकमत नहीं हैं।

इस संदर्भ में, यह कहा जा सकता है कि तुर्की के मामले में, यह संबंध स्थिर नहीं है, समय के साथ बदलता रहता है, और विश्लेषण की अवधि और नियोजित कार्यप्रणाली के आधार पर भिन्न होता है। यह स्थिति इंगित करती है कि आर्थिक, सामाजिक और राजनीतिक घटनाओं से उत्पन्न संरचनात्मक परिवर्तनों के प्रभावों के कारण अंतर्राष्ट्रीय व्यापार और आर्थिक विकास के बीच संबंध समय के साथ बदल सकता है। इसके अलावा, ये निष्कर्ष तुर्की के मामले में निर्यात-प्रेरित विकास परिकल्पना की वैधता पर सवाल उठाते हैं, और विस्तार से, आर्थिक विकास को प्रोत्साहित करने के लिए तैयार की गई निर्यात-उन्मुख नीतियों की प्रभावशीलता पर भी। इसके अतिरिक्त, यह देखा गया कि व्यवस्थित समीक्षा के दायरे में जांचे गए अधिकांश अध्ययनों में, चरों के बीच कारण संबंधों की जांच करते समय ग्रेजर कारणता परीक्षण का उपयोग किया गया था।

आर्थिक सांख्यिकी (Econometrically) में, "कारणता" (causality) की अवधारणा सबसे पहले ग्रेजर (1969) द्वारा पेश की गई थी। कई अन्य कारणता परीक्षण मूल रूप से विभिन्न पहलुओं में इस परीक्षण के विस्तार या परिष्कृत संस्करण हैं। चूंकि ग्रेजर कारणता परीक्षण VAR मॉडल पर आधारित है, इसलिए VAR विश्लेषण भी आर्थिक सांख्यिकी

अध्ययनों में आम तौर पर रिपोर्ट किया जाता है। इसके कार्यान्वयन में आसानी यह स्पष्ट कर सकती है कि शोधकर्ता ग्रेजर कारणता परीक्षण को अक्सर क्यों पसंद करते हैं। हालांकि, इस परीक्षण की कई सीमाएँ हैं।

इसलिए, इसका काफी सावधानी से उपयोग किया जाना चाहिए। भविष्य के अध्ययनों में, ऐसे परीक्षणों का उपयोग जो गतिशील संरचनाओं के प्रति संवेदनशील हों, समय-परिवर्ती कारणता को ध्यान में रखते हों, और संरचनात्मक परिवर्तनों या रुकावटों पर विचार करते हों, अधिक मजबूत और सूचनापूर्ण परिणाम उत्पन्न करने में योगदान दे सकता है।

कीवर्ड: अंतर्राष्ट्रीय व्यापार, निर्यात, आयात, आर्थिक विकास, व्यवस्थित समीक्षा।

Yapılandırılmış Özet

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dair ampirik analizler içeren çok sayıda çalışma olmasına karşın, bu çalışmaların sonuçlarını sistematik biçimde sentezleyen az sayıda derleme bulunmaktadır. Araştırmalarda ulaşılan sonuçların sistematik derleme niteliğindeki çalışmalarla gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi gelecekte yapılacak araştırmalara yol göstermesi açısından da önem arz etmektedir. Sistematik derleme metodolojisi kullanılarak yürütülen bu çalışmada uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye örneği üzerinden inceleyen araştırmaların gözden geçirilmesi ve bu araştırmalarda ulaşılan sonuçların sistematik bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme arasında ilişki var mıdır?
2. Değişkenler (uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme) arasında nedensellik ilişkisi var mıdır?

Çalışmada incelemeye dâhil edilecek makaleler belirlenirken metodolojik kaliteyle birlikte raporlama kalitesini artırabilmek amacıyla, tekrarlanabilirlik ve önyargıyı azaltma açısından avantaj sağlayan, 27 maddelik kontrol listesi ve dört aşamalı bir akış diyagramından oluşan, PRISMA Bildirgesi kullanılmıştır. İncelemeye dâhil edilecek makaleler belirlenirken PRISMA akış diyagramına uygun olarak makalelerin başlık, özet ve tam metinleri değerlendirilmiştir. Taramalar Google Scholar, EBSCOHost ve TR Dizin veri tabanları kullanılarak 10.12.2024-20.04.2025 tarihleri arasında yapılmıştır. Tarama yapılırken “uluslararası ticaret, ihracat, ithalat, ekonomik büyüme” sözcükleri ve sözcük grupları anahtar kelime olarak kullanılmıştır. Tarama sürecinde anahtar kelimeler kullanılarak çeşitli kombinasyonlar oluşturulmuş, erişilen makalelerin öncelikle başlıkları ve özetleri dâhil etme ve dışlama kriterleri açısından değerlendirilmiştir. Daha sonra, dâhil etme kriterlerini karşılayan makalelerin tam metinleri incelenerek derleme kapsamında incelenecek makaleler belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan dâhil edilme kriterleri şunlardır: Ulusal veya uluslararası hakemli bir dergide, 2020-2025 yılları arasında yayımlanmış, Türkçe dilinde yazılmış, tam metnine ulaşılabilen, uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme ilişkisini Türkiye örneği üzerinden inceleyen, uluslararası ticaretin ihracat ve ithalat verilerinin bir arada incelendiği araştırmalar taramaya dâhil edilmiştir. Araştırmada kullanılan dışlama kriterleri şunlardır: Uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme ilişkisini diğer ülkeler üzerinden ele alan veya diğer ülkelerle Türkiye’yi kıyaslayan çalışmalar, “uluslararası ticaret” ve “ekonomik büyüme” dışında üçüncü bir değişkenin (lojistik, vergi, gümrük tarifeleri, teknolojik gelişme, sanayileşme, sermaye birikimi, yabancı doğrudan yatırımlar vb.) araştırmaya dâhil edildiği çalışmalar, uluslararası ticaretin sadece ihracat veya sadece ithalat verilerinin ekonomik büyüme ile ilişkisinin incelendiği çalışmalar ve değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisine dair sonuçlar içermeyen çalışmalar tarama kapsamı dışında tutulmuştur.

“Uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme arasında ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aramak için yapılan sistematik incelemede, araştırma kapsamında incelenen makalelerden 2’sinde uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme arasında ilişki tespit edilmediği belirlenmiştir. Fakat araştırma kapsamında incelenen makalelerden 8’inde genel kaniya uygun olarak, uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

“Değişkenler (uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme) arasında nedensellik ilişkisi var mıdır?” sorusuna yanıt aramak için yapılan sistematik incelemede ise araştırma kapsamında incelenen tüm makalelerde değişkenler arasında nedensellik ilişkisi tespit edildiği belirlenmiştir. Çalışma kapsamında incelenen 10 makalede, 10 farklı nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir ve incelenen makalelerin sonuçları genellikle aynı nedensellik ilişkisinde ortak bir sonuç birliğinde bulunmamaktadır. Bu bağlamda Türkiye örneği için

değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin istikrarlı olmadığı, dönemsel olarak değiştiği ve nedensellik ilişkisinin analiz dönemi ve analiz yöntemine göre farklılık gösterdiği söylenebilir. Bu durum uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisinin ekonomik, sosyal ve politik olaylara bağlı olarak ortaya çıkan yapısal değişimlerin etkisiyle zamanla değişebileceğine işaret etmektedir. Ayrıca ihracata dayalı büyüme hipotezinin Türkiye örnekleminde ne kadar geçerli olduğunu, dolayısıyla Türkiye’de ekonomik büyümeyi teşvik etmek üzere geliştirilen ihracatı artırmaya yönelik politikaların ne kadar işe yaradığını tartışmalı bir hâle getirmektedir. Bunun yanı sıra sistematik derleme kapsamında incelenen makalelerin çoğunda, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi incelenirken Granger nedensellik testinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ekonometrik olarak "nedensellik" ilk olarak Granger (1969) ile ortaya konulmuştur. Diğer nedensellik testlerinin birçoğu bu testin çeşitli yönlerden geliştirilmiş versiyonlarıdır. Granger nedensellik testi VAR modeline dayalı olduğu için ekonometrik analizlerde VAR analizi de verilmektedir. Uygulanmasının kolaylığı, Granger nedensellik testinin araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilmesine neden olabilmektedir. Fakat testin pek çok kısıtlaması bulunmaktadır. Bu nedenle uygulanırken oldukça dikkatli olunmalıdır. İlerleyen dönemde yapılacak çalışmalarda dinamik yapılara duyarlı ve zamanla değişen nedensellik ilişkilerini göz ardı etmeyen, yapısal değişimleri veya kırılmaları dikkate alan testlerin kullanılması çalışmalarda ulaşılabilecek sonuçların daha işlevsel olmasına katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret, İhracat, İthalat, Ekonomik Büyüme, Sistematik Derleme.

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

The Relationship Between International Trade and Economic Growth: A Systematic Review

Introduction

When the foundations of the modern economy were laid, there were probably only minor differences between the rich and poor countries of the world. However, since that period, the disparities between rich and poor nations have widened significantly, resulting in substantial inequality. At the root of this inequality lie the diverse growth experiences of countries around the world. As exemplified by Western Europe, while some countries experienced rapid growth during the nineteenth and early twentieth centuries, others remained stagnant. These divergent growth experiences led to even greater disparities in per capita income and living standards, which have persisted to the present day. However, as evidenced by the cases of Japan, South Korea, Singapore, and China, economic growth has the potential to narrow such disparities rapidly. Even a small percentage change in a nation's growth rate can, within one or two generations, lead to substantial differences in the welfare and living standards of its citizens (Acemoglu, 2012, p. 545). For this reason, one of the primary economic objectives of countries is to achieve economic growth through increases in production and to ensure its sustainability (Kılıç & Salman, 2025, p. 89).

Due to the questions it addresses and its significance, economic growth is one of the most fascinating fields within the discipline of economics. The determinants of economic growth and their relationship with growth itself have consistently remained a subject of interest and a popular topic of study across different periods (Kılıç & Salman, 2025, p. 94; Acemoglu, 2012, p. 545). For this reason, numerous variables—such as energy consumption, unemployment, physical capital, human capital, entrepreneurship, innovation, institutional quality, technology, tourism, democracy, public expenditures, current account deficits, real exchange rates, credit to the private sector, corruption, economic complexity, financial development, foreign direct investment, and trade liberalization—have been examined in relation to economic growth (Gülmez et al., 2025; Sosvilla-Rivero et al., 2025; Babazadeh, 2024; Cárdenas-García et al., 2024; Ayvaz Güven, 2023; Turna & Ceylan, 2022; Sulisnaningrum et al., 2022; Omoke & Opuala-Charles, 2021; Canbay, 2020; Erkekoğlu & Gül, 2020; Ozata, 2020; Çelik et al., 2017; Yıldırım & Dağdemir, 2018; Kara & Ağır, 2017; Williams, 2017; Acemoglu et al., 2019; Özkul & Örün, 2016; Musyoki et al., 2012; Braunerhjelm et al., 2010; Uysal & Alptekin, 2009; Schnabl, 2008; Baskak, 2025; Artekin, 2024). Among the concepts that have long been investigated in relation to economic growth is international trade.

There is abundant evidence that humans have engaged in international trade since ancient times, and this evidence supports the idea that nations more open to trade tend to be wealthier than those less open to it (Tupy, 2005, p. 2). Today, with globalization, the expansion of trade boundaries, increasing production, and the growing volume of international trade contribute to economic growth. International trade, whose volume continues to grow steadily, is an especially important factor for expanding economies (Kılıç & Salman, 2025, p. 89; Yılmaz & Albayrak, 2023, p. 89). The primary reason for this is that international trade constitutes one of the key determinants of economic growth,

particularly in developing countries (Todaro & Smith, 2020, pp. 615–620; Krugman & Obstfeld, 2009, pp. 120–122; Frankel & Romer, 1999, p. 394).

Although economic growth is one of the primary macroeconomic objectives for all countries, export-led growth strategies are widely advocated, particularly in developing and less-developed countries, as a means of accelerating economic growth and promoting development (Balassa, 1978, p. 181; Edwards, 1993, p. 1360; Giles & Williams, 2000, p. 2). Consistent with this view, many countries, especially developing economies, implement policies aimed at increasing exports and reducing imports in order to enhance economic growth and social welfare (Yılmaz & Albayrak, 2023, p. 89; Warnes, 2022, p. 51; Canbay, 2020, p. 866). A review of studies examining the relationship between international trade and economic growth reveals that many have focused on the relationship between exports, imports, and economic growth. Furthermore, a substantial body of research on this topic has been conducted both internationally (Bui, 2025; Candra Susanto et al., 2024; Omoke & Opuala-Charles, 2021; Guntukula, 2018; Konstantakopoulou, 2016; Assaf & Abdulrazag, 2015; Hye & Lau, 2015; Enu et al., 2013; Pistorresi & Rinaldi, 2012; Shahbaz, 2012; Ray, 2011; Furuoka, 2007; Tang, 2006; Awokuse, 2005; Ramos, 2001) and in Türkiye (İnce & Azazi, 2025; Kılıç & Salman, 2025; Pınar, 2024; Yılmaz & Albayrak, 2023; Yaslıdağ & Hamdard, 2023; Çatalbaş, 2022; Kendirkiran & Emirmahmutoğlu, 2022; Yılmaz, 2022; Demez et al., 2021; Ebghaei & Demirkale, 2021; Karakaş & Burtan Doğan, 2021; Kızıldere, 2020; Yurdakul & Aydın, 2018; Pata, 2017; Yüksel & Zengin, 2016; Saraç, 2013; Aktaş, 2009; Demirhan, 2005).

As in the rest of the world, although there are numerous empirical studies in Türkiye examining the relationship between international trade and economic growth, the topic remains important and valuable because there are relatively few review studies that systematically synthesize the findings of this research. Moreover, the fact that this study focuses specifically on the post-2020 literature enhances its relevance and timeliness. Reviewing and evaluating research findings through systematic review studies is also important, as it can provide guidance for future research. In this context, the present study aims to review research published between 2020 and 2025 that examines the relationship between international trade and economic growth in the case of Türkiye and to systematically analyze the findings of these studies. Accordingly, the study seeks to address the following questions:

1. Is there a relationship between international trade and economic growth?
2. Is there a causal relationship between international trade (exports and imports) and economic growth?

The Relationship Between International Trade and Economic Growth

International trade, as an important factor affecting global economic relations and the welfare of countries, refers to economic activities involving the exchange of goods, services, and capital across borders between countries or regions. The primary objective of these activities is to enable countries to utilize their strengths by exchanging the goods and services they produce with those produced by other countries. This phenomenon enhances economic welfare by facilitating the exchange of domestically produced goods and services for those produced abroad (Alkın, 2024, p. 9; Candra Susanto et al., 2024, p. 46).

Exports, which play a significant role in a country's economic growth and development, are vital for providing access to international markets and generating foreign exchange earnings. Export growth, which promotes economic growth, employment, and technological progress, is considered a key determinant of economic growth (Alkın, 2024, p. 17; Ramos, 2001, p. 613). This hypothesis, known as export-led growth, is generally supported by the following four arguments (Ramos, 2001, pp. 613–614):

1. Export growth is considered a factor that leads to the expansion of production and employment through the foreign trade multiplier.
2. The foreign exchange earnings generated by export growth facilitate the import of capital goods, thereby increasing the economy's production potential.
3. The volume and competition in export markets promote economies of scale and accelerate technical progress.
4. In light of the three theoretical arguments presented above, the strong correlation observed between export growth and output growth is interpreted as empirical evidence supporting the export-led growth hypothesis.

A significant portion of empirical studies on growth analyses examines the relationship between exports and economic growth. The primary reason for this focus is the widespread view that exports positively affect economic growth (Baday Yıldız & Berber, 2012, p. 166). Indeed, many studies in the literature (Kılıç & Salman, 2025; Omoke & Opuala-Charles, 2021; Ozata, 2020; Assaf & Abdulrazag, 2015; Saraç, 2013; Shahbaz, 2012; Demirhan, 2005) support this view by revealing a positive relationship between exports and economic growth. However, some studies have found that no significant relationship exists between exports and economic growth (Pinar, 2024; Erkekoğlu & Gül, 2020; Aktaş, 2009), while others (Yılmaz & Albayrak, 2023, p. 89) have concluded that the effect of exports on economic growth is negative in both the short and long run.

When empirical studies focusing on the relationship between imports and economic growth are examined, it is observed that some studies support the existence of a negative relationship between imports and economic growth (Kılıç & Salman, 2025; Omoke & Opuala-Charles, 2021; Ozata, 2020; Artan & Berber, 2004). However, the existing literature also suggests that imports may lead to increases in production, implying that import-led economic growth is also possible (Hye et al., 2013). In a study conducted by Saraç (2013) using the Markov Regime Model, imports were found to have a positive effect on economic growth during both contraction and expansion periods. Similarly, several studies (Yılmaz & Albayrak, 2023; Gerni et al., 2013; Shahbaz, 2012; Gerni et al., 2008; Mody & Yılmaz, 2002; Lee, 1995) have reported that imports positively affect economic growth. However, some studies (Pinar, 2024; Erkekoğlu & Gül, 2020; Aktaş, 2009) have concluded that there is no relationship between imports and economic growth.

In addition to these differing findings in the literature, international trade sometimes affects economic growth, while in other cases economic growth affects international trade, indicating a reciprocal relationship between the two variables (Karabulut, 2018, p. 427; Korkmaz & Aydın, 2015, p. 50). Therefore, causality relationships are also taken into consideration when examining the relationship between international trade and economic growth. The causality patterns relating to international trade and economic growth are presented in Table 1.

Table 1: Causality Scenarios Between International Trade and Economic Growth

Causality Scenario			Applicable Case
Export	→	Growth	Export-Led Growth
Growth	→	Export	Growth-Driven Exports
Import	→	Growth	Import-Led Growth
Growth	→	Import	Growth-Driven Imports
Export	→	Import	Export-Led Imports
Import	→	Export	Import-Led Exports
Export	→	Growth	Export-Push Growth and Growth-Driven Exports
Import	→	Growth	Import-Push Growth and Growth-Driven Imports
Export	→	Import	Export-Led Imports and Import-Led Exports
Export X Import X Growth			Different Sources of Export, Import, and Growth

Source: Karabulut, 2018, p. 427

An examination of the findings obtained from empirical studies investigating the causal relationships between international trade and economic growth reveals that this relationship varies across countries and over time. For example, in a study by Hye et al. (2013, p. 654), the long-term relationships between international trade and economic growth were examined for six Asian countries (Pakistan, Bangladesh, Nepal, India, Sri Lanka, and Bhutan). The study found that the export-led growth model was valid for all countries except Pakistan, while the import-led growth model was applicable to all six countries. According to other findings from the study, the growth-driven export model was valid for all countries except Bangladesh and Nepal, whereas the growth-driven import model and the combined export-import model were applicable to all countries in the sample. However, in a study by Ramos (2001, p. 613) examining the causality between exports, imports, and economic growth in Portugal using data from 1865–1998, the results indicated that there was no evidence of a unidirectional causal relationship among the variables and no significant causality between import and export growth.

In a study by Emek (2024, p. 287), which examined the causality between exports and economic growth in Türkiye using data from 2016:1–2023:12, the results indicated a bidirectional causality between the variables. Similarly, Yüksel and Zengin (2016, p. 147) analyzed the relationship between imports, exports, and growth rates for six developing countries (Argentina, Brazil, China, Malaysia, Mexico, and Türkiye) using data from 1961–2014. Their findings showed that there was no significant relationship between the variables in Brazil and Mexico. However, in Argentina, an increase in exports led to higher growth rates, whereas in Malaysia, exports resulted in higher imports. In China and Türkiye, a unidirectional causality running from imports to exports was identified. Taken together, these results suggest that the relationship between the variables is not uniform across all developing countries.

In a study by Guntukula (2018, p. 221), which examined the causality between international trade and economic growth in India using data from 2005–2017, the results indicated that, in the long run, there was a unidirectional causality running from exports and imports to economic growth, while bidirectional causality existed between exports and economic growth as well as between imports and economic growth. In a study by Mishra (2012, p. 57), which examined the causality between imports and economic growth in India using data from the period 1970–1971 to 2009–2010, the results indicated the existence of a bidirectional relationship between import growth and economic growth in the long run. Similarly, the results of the study by Pistroesi and Rinaldi (2012, p. 241), which examined the relationship between international trade and economic growth in Italy using data from 1863–2004, showed that these variables moved together in the long run; however, the direction of causality changed over time. The study also indicated that exports were neither the sole nor the primary driver of economic growth.

Research Methodology

This study, conducted using a systematic review methodology, aims to review research examining the relationship between international trade and economic growth in the case of Türkiye and to systematically analyze the findings obtained in these studies. A systematic review, which is a variation of a review study, is the process of systematically and impartially searching studies conducted on the same topic using similar methods according to predetermined criteria in order to answer a specific research question, and evaluating and synthesizing the validity of the identified studies. This process is carried out by experts (Çınar, 2021, p. 310; Karaçam, 2013, p. 26).

In selecting the articles to be included in the study, the PRISMA Statement (Page et al., 2021) was used to enhance both methodological and reporting quality. PRISMA, which offers advantages in terms of reproducibility and reducing bias, consists of a 27-item checklist and a four-phase flow diagram. Due to the large number of studies related to the topic within the scope of the systematic review, only articles written in Turkish were included in the review in order to reduce the sample

size. One of the reasons for including only Turkish-language publications was to systematically evaluate the empirical findings reported in the national literature concerning the case of Türkiye. Furthermore, to increase the comparability of the analysis, only studies examining the direct relationship between international trade and economic growth were included, whereas studies incorporating third variables into the model were excluded. This preference was intended to reduce the heterogeneity that might arise from differences in model specifications.

In accordance with the PRISMA flow diagram, the titles, abstracts, and full texts of the articles were evaluated when selecting studies for inclusion in the review. The searches were conducted using Google Scholar, EBSCOHost, and TR Dizin databases between December 10, 2024, and April 20, 2025. During the search process, the terms “international trade,” “exports,” “imports,” and “economic growth” were used as keywords. Various combinations of these keywords were created, and the retrieved articles were initially evaluated based on their titles and abstracts according to the inclusion and exclusion criteria. Subsequently, the full texts of the articles meeting the inclusion criteria were examined to determine which studies would be included in the review.

The inclusion criteria used in the study were as follows: studies published in national or international peer-reviewed journals between 2020 and 2025, written in Turkish, with accessible full texts, examining the relationship between international trade and economic growth in the context of Türkiye, and analyzing export and import data together were included in the review. *The exclusion criteria were as follows:* studies examining the relationship between international trade and economic growth in countries other than Türkiye or comparing Türkiye with other countries; studies including a third variable (e.g., logistics, taxes, customs tariffs, technological development, industrialization, capital accumulation, or foreign direct investment) in addition to international trade and economic growth; studies analyzing only exports or only imports in relation to economic growth; and studies that did not report findings regarding the causality between the variables were excluded from the review. Detailed information on the search process is provided in the flow diagram presented in Figure 1, whereas the characteristics of the articles included in the review are presented in Table 2.

Figure 1: Detailed Information on the Search Process

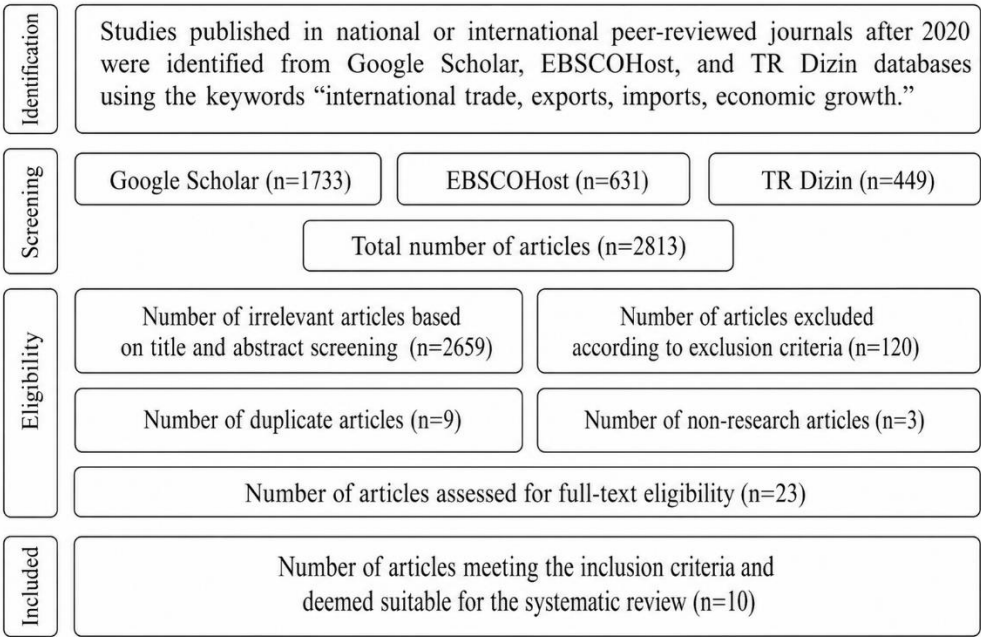

Table 2: Articles Included in the Review

İnce & Azazi (2025)	Period:	• 1991-2023
	Method:	• Stationarity tests (ADF ¹ and PP ² unit root tests) • Granger causality test based on VAR model
	Findings:	• International trade has no effect on economic growth. • There is a unidirectional causality from imports to exports.
Kızıldere (2020)	Period:	• 1970-2018
	Method:	• Stationarity test (ADF) • Granger causality test based on VAR model
	Findings:	• There is a unidirectional causality from economic growth to imports. • There is a unidirectional causality from exports to imports. • There is a unidirectional causality from economic growth to exports.
Pınar (2024)	Period:	• 1998-2022
	Method:	• Stationarity tests (ADF, PP) • Johansen cointegration test (long-term relationship) • Granger causality test based on VAR model
	Findings:	• International trade has no effect on economic growth. • There is a unidirectional causality from imports to exports.
Yaslıdağ & Hamdard (2023)	Period:	• 2001-2020
	Method:	• Stationarity tests (ADF, PP) • Johansen cointegration test (long-term relationship) • Granger causality test based on VAR model
	Findings:	• There is a relationship between international trade and economic growth. • In the short term, there is a unidirectional causality from economic growth to exports.
Ebghaei & Demirkale (2021)	Period:	• 1980-2018
	Method:	• Stationarity test (ADF) • Granger causality test
	Findings:	• A bidirectional causality exists between exports and economic growth. • A bidirectional causality exists between imports and economic growth.
Çatalbaş (2022)	Period:	• 1980-2020
	Method:	• ZA ³ structural break unit root test • GH ⁴ cointegration analysis • TY ⁵ causality test based on VAR model
	Findings:	• Exports and imports have a significant effect on economic growth. • In the long term, exports have a positive effect on economic growth. • In the long term, imports have no effect on economic growth. • There is a bidirectional causality between imports and economic growth. • There is a unidirectional causality from exports to economic growth. • There is a unidirectional causality from exports to imports.
Kendirkıran & Emirmahmutoğlu (2022)	Period:	• 1998Q1-2020Q3
	Method:	• Stationarity tests (ADF, PP) • Granger causality test based on VAR model • TVP ⁶ Granger causality methods • REW ⁷ Granger causality methods
	Findings:	• There is a bidirectional causality between import growth and economic growth. • The causality relationships between the variables change over time. • There is a bidirectional causality among all variables that evolves over time.
Yılmaz (2022)	Period:	• 1970-2019
	Method:	• Stationarity tests (ADF, PP) • TY causality test based on VAR model
	Findings:	• There is a causality relationship between international trade and economic growth. • There is a unidirectional causality from international trade to economic growth.

Demez et al. (2021)	Period:	• 1998Q2-2017Q4 • Stationarity tests (ADF, PP, KPSS⁸ unit root tests)
	Method:	• Hacker and Hatemi-J bootstrap causality test • Time-varying bootstrap causality analysis
	Findings:	• According to Hacker and Hatemi-J causality analysis, there is no causality between the variables. • According to time-varying causality analysis, there is causality among all variables in certain periods.
Karakaş & Burtan Doğan (2021)	Period:	• 1996-2019
	Method:	• Stationarity test (ADF) • Johansen cointegration test (long-term relationship) • Pairwise Granger causality test
	Findings:	• There is a unidirectional causality from exports to economic growth.

¹ADF: Augmented Dickey-Fuller Unit Root Test, ²PP: Phillips-Perron Unit Root Test, ³ZA: Zivot-Andrews Unit Root Test, ⁴GH: Gregory-Hansen Cointegration Analysis, ⁵TY: Toda-Yamamoto Causality Test, ⁶TVP: Time-Varying Parameter (TVP) Granger Causality Method, ⁷REW: Rolling Expanded Window (REW) Granger Causality Method
⁸KPSS: Kwiatkowski et al. Unit Root Test

A methodological quality assessment matrix was developed to evaluate the methodological quality of the articles included in the study. The six criteria used in this matrix are presented below.

K1 (Dataset): Clarity regarding the source, period, and frequency (annual/monthly) of the data used.

K2 (Stationarity): Analysis of the unit root properties of the series (e.g., ADF, PP).

K3 (Cointegration): Testing the existence of a long-run relationship among the variables (e.g., Johansen Cointegration Test, ARDL Bounds Test).

K4 (Causality): Application of tests determining the direction of interaction among the variables (e.g., Granger Causality Test, Toda-Yamamoto Causality Test).

K5 (Diagnostic Validity): Testing model assumptions such as autocorrelation, heteroskedasticity, and normality.

K6 (Software Reporting): Specification of the econometric software package used in the analyses (e.g., EViews, Stata).

The PRISMA protocol requires the assessment of the methodological rigor and potential risk of bias of the studies included in the systematic review process. The protocol encourages researchers to select the most appropriate critical appraisal tool, or to adapt existing tools, according to the nature of the study, the structure of the data, and disciplinary requirements (Page et al., 2021, p. 5). In the present study, due to the distinctive nature of econometric analyses conducted with macroeconomic data, a field-specific structured matrix was preferred instead of generally accepted standard appraisal matrices. The academic rationale for this preference can be classified into three main dimensions:

1. Disciplinary Incompatibility of Standard Appraisal Tools: Widely used standard appraisal tools, such as the Cochrane Risk of Bias (RoB 2) tool and the Joanna Briggs Institute (JBI) checklists, were primarily designed for clinical and experimental studies. These instruments are largely based on criteria associated with primary data collection, such as random allocation, blinding of experimental groups, and placebo control, and may not always be appropriate for different types of data (Sterne et al., 2019, p. 1; Munn et al., 2015, pp. 2–3). However, the studies reviewed in the present research consist of time-series analyses conducted using secondary data obtained from official institutions such as the Turkish Statistical Institute and the World Bank. Therefore, it was determined that standard appraisal matrices based on clinical research paradigms are insufficient for evaluating econometric modeling processes.

2. Econometric Analysis Hierarchy and Technical Validity: In studies examining the causal relationship between international trade and economic growth, methodological quality is directly related to the hierarchical correctness of statistical testing procedures. Furthermore, in the econometrics literature, findings obtained without first establishing the stationarity of the series through unit root tests (K2) are subject to the risk of spurious regression (Phillips, 1986, p. 312). While general-purpose appraisal matrices merely assess whether an analysis has been conducted, the customized matrix employed in this study evaluates specific technical stages, including the stationarity properties of the series (K2), the existence of a long-run cointegration relationship (K3), and the direction of causality among variables (K4). Therefore, this technical distinction, which cannot be adequately captured by standard appraisal tools, was incorporated into the matrix in order to preserve the scientific rigor of the study.

3. Distinguishing Methodological Rigor from Reporting Standards: While the PRISMA standards provide guidance for reporting (Page et al., 2021), the matrix employed in this study focuses on the quality of study execution. According to Heij et al. (2004, pp. 12–16, 555–557) and Hendry (2002, pp. 592–601), methodological excellence in secondary data analyses is assessed through the transparency of data sources (K1), diagnostic tests evaluating whether the model satisfies statistical assumptions (K5), and software reporting that ensures the reproducibility of the analysis (K6). These criteria represent best-practice standards in the field of econometrics.

Through this evaluation process, the JBI Checklist for Analytical Cross-Sectional Studies was restructured in accordance with the technical requirements of the econometrics literature and adapted to the context of the present study. Consequently, the reviewed articles were subjected to a critical appraisal not through generic, discipline-independent criteria, but through the technical rigor required by the field of economics and in a manner consistent with the perspective of the PRISMA protocol.

Table 3. Methodological Quality Assessment Matrix

Author (Year)	K1	K2	K3	K4	K5	K6	Total Score	Quality Level
Çatalbaş (2022)	1	1	1	1	1	1	6 / 6	High
Yaslıdağ & Hamdard (2023)	1	1	1	1	1	1	6 / 6	High
Demez et al. (2021)	1	1	0	1	1	1	5 / 6	High
Kendirkıran & Emirmahmutoglu (2022)	1	1	0	1	1	1	5 / 6	High
Ebghaei & Demirkale (2021)	1	1	1	1	1	0	5 / 6	High
Kızıldere (2020)	1	1	1	1	1	0	5 / 6	High
Karakaş & Burtan Doğan (2021)	1	1	0	1	1	0	4 / 6	Moderate
Yılmaz (2022)	1	1	0	1	1	0	4 / 6	Moderate
İnce & Azazi (2025)	1	1	0	1	0	1	4 / 6	Moderate
Pınar (2024)	1	1	0	1	0	1	4 / 6	Moderate

This matrix structure provides an objective scoring system for assessing the technical adequacy of the articles reviewed in this study. The first six studies listed were classified as high quality because they fully satisfied the five most critical stages of the econometric analysis process (K1–K5). Accordingly, the empirical findings reported in these studies represent the most methodologically reliable evidence. The main limitation of the studies that received a score of 4 is that they did not report either the K5 (Diagnostic Validity) tests, which demonstrate the statistical robustness of the model, or the K6 (Software Reporting) information required for replication. The fact that the majority of the reviewed literature (60%) met high-quality standards supports the scientific robustness of the findings derived from this systematic review.

Findings and Discussion

In this study, conducted using the PRISMA protocol, research examining the relationship between international trade and economic growth in the context of Türkiye was reviewed. In the systematic review carried out to answer the question, “Is there a relationship between international trade and economic growth?”, it was determined that two of the studies included in the review (İnce & Azazi, 2025; Pınar, 2024) found no relationship between international trade and economic growth. However, eight of the reviewed studies (Yaslıdağ & Hamdard, 2023; Çatalbaş, 2022; Kendirkıran & Emirmahmutoğlu, 2022; Yılmaz, 2022; Demez et al., 2021; Ebghaei & Demirkale, 2021; Karakaş & Burtan Doğan, 2021; Kızıldere, 2020) identified a relationship between international trade and economic growth, consistent with the prevailing view in the literature.

Examining the findings of studies investigating the relationship between international trade and economic growth in Türkiye across different periods between 1970 and 2023, it can be observed that many studies have reported that both exports (İzgi & Yılmaz, 2018, p. 70; Yurdakul & Aydın, 2018, p. 23; Pata, 2017, p. 132; Bilgin & Şahbaz, 2009, p. 189; Özer & Erdoğan, 2007, p. 106) and imports (Dereli, 2018, p. 287; Öztürk & Özel, 2018, p. 368; Yurdakul & Aydın, 2018, p. 23; Pata, 2017, p. 132; Baday Yıldız & Berber, 2012, p. 164; Taştan, 2010, p. 96; Yiğidim & Köse, 1997, p. 83) positively affect economic growth. Some studies have also concluded that a long-run relationship exists among the variables (exports, imports, and economic growth) (Dereli, 2018, p. 287; Yurdakul & Aydın, 2018, p. 23; Uçan & Koçak, 2014, p. 51) and that these variables move together in the long run (İzgi & Yılmaz, 2018, p. 70). Therefore, it can be argued that the findings of the studies included in this systematic review (with the exception of İnce & Azazi, 2025, and Pınar, 2024) support the results of previous research.

In the systematic review conducted to answer the question, “Is there a causal relationship between the variables (international trade and economic growth)?”, all studies included in the review were found to indicate a significant causal relationship between the variables. To present the findings detailed in Table 4 from a more systematic and comprehensive perspective, the data were subjected to a hierarchical classification, and the resulting structure was visualized in Figure 2.

Figure 2. Causal Relationships Between the Variables

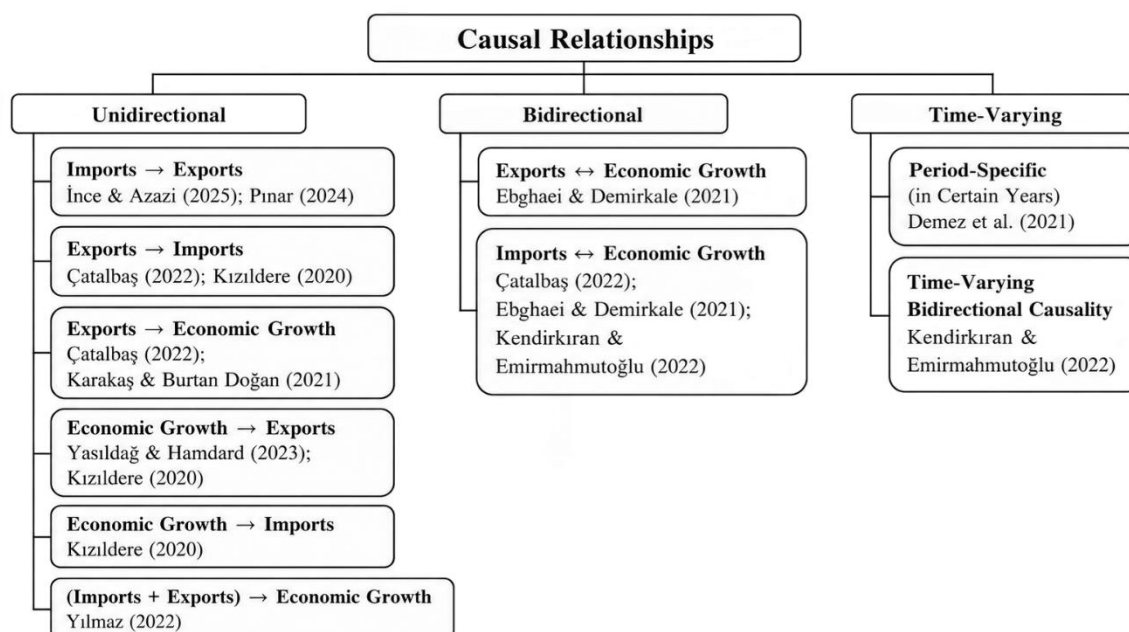

Table 4. Causal Relationships Between the Variables

	Finding	Source	Period	Analysis
Unidirectional Causality	There is a unidirectional causal relationship running from imports to exports.	İnce & Azazi (2025) Pınar (2024)	1991-2023 1998-2022	Granger causality test based on the VAR model
	There is a unidirectional causality from exports to imports.	Çatalbaş (2022) Kızıldere (2020)	1980-2020 1970-2018	TY causality test based on the VAR model
	There is a unidirectional causality from exports to economic growth.	Çatalbaş (2022) Karakaş & Burtan Doğan (2021)	1980-2020 1996-2019	TY causality test based on the VAR model Bivariate Granger causality test
	There is a unidirectional causality from economic growth to exports.	Yaslıdağ & Hamdard (2023) Kızıldere (2020)	2001-2020 1970-2018	Granger causality test based on the VAR model
	There is a unidirectional causality from economic growth to imports.	Kızıldere (2020)	1970-2018	Granger causality test based on the VAR model
	There is a unidirectional causal relationship running from imports and exports to economic growth.	Yılmaz (2022)	1970-2019	TY causality test based on the VAR model
	There is a bidirectional causality between exports and economic growth.	Ebghaei & Demirkale (2021)	1980-2018	Granger causality test
Bidirectional Causality		Çatalbaş (2022)	1980-2020	TY causality test based on the VAR model
	There is a bidirectional causal relationship between imports and economic growth.	Ebghaei & Demirkale (2021) Kendirkıran & Emirmahmutoğlu (2022)	1980-2018 1998Q1-2020Q3	Granger causality test VAR-based Granger causality test TVP and REW Granger causality methods
Time-Varying Causality	There is causality among all variables during specific periods (2003, 2007, 2008, 2010, 2012, 2014).	Demez et al. (2021)	1998Q2-2017Q4	Time-varying causality analysis
	There is a time-varying bidirectional causal relationship among all variables.	Kendirkıran & Emirmahmutoğlu (2022)	1998Q1-2020Q3	Granger causality test based on the VAR model TVP and REW Granger causality methods

As can be seen from Table 4 and Figure 2, ten different causal relationships were identified in the ten articles reviewed within the scope of this study. In this context, according to the findings of three independent studies (Çatalbaş, 2022; Ebghaei & Demirkale, 2021; Kendirkıran & Emirmahmutoğlu, 2022), a bidirectional causal relationship was identified between imports and economic growth. This finding is also supported by other empirical studies in the literature. Indeed, Korkmaz and Aydın (2015, p. 47) demonstrated this reciprocal relationship in their analysis based on data covering the period 2002Q1–2014Q2, while Koçak (2014, p. 9) reached similar conclusions by modeling quarterly data for the period 1990–2011. Furthermore, the study conducted by Kurt and Berber (2008, p. 57) using data covering the period 1989Q1–2003Q4 also identified a bidirectional causal relationship between imports and economic growth.

According to the findings of two studies reviewed within the scope of this systematic review (İnce & Azazi, 2025; Pınar, 2024), a unidirectional causal relationship running from imports to exports was identified. This finding of unidirectional causality is also supported by other empirical studies in the literature. In this regard, the results obtained for Türkiye in the study conducted by Yüksel and Zengin (2016, p. 147), which examined six developing countries (Argentina, Brazil, China, Malaysia, Mexico, and Türkiye) using data from the period 1961–2014, constitute one of the empirical pieces of evidence supporting this relationship. Similarly, the findings reported by Tunçsiper and Rençber (2017, p. 619) using data from 2002Q1–2016Q2, Aktaş (2009, p. 35) using

data from 1996–2006, and Kurt and Berber (2008, p. 57) using data from 1989Q1–2003Q4 also support the unidirectional causality findings reported by İnce and Azazi (2025) and Pınar (2024).

According to the findings of two studies reviewed within the scope of this systematic review (Çatalbaş, 2022; Kızıldere, 2020), a unidirectional causal relationship running from exports to imports was identified. The findings obtained by Aktaş (2009, p. 35) using data covering the period 1996–2006 also support this empirical result. Furthermore, according to the findings of two studies included in the systematic review (Çatalbaş, 2022; Karakaş & Burtan Doğan, 2021), a unidirectional causal relationship running from exports to economic growth was identified. This dynamic, which points to export-led growth in the literature, is also supported by a substantial body of empirical evidence. In this context, İzgi and Yılmaz (2018, p. 54), using data from 1992–2016; Pata (2017, p. 132), using data from 1971–2014; Uçan and Koçak (2014, p. 59), using data from 1990–2011; Yavuz (2012, p. 1), using data from 1949–2010; Bilgin and Şahbaz (2009, p. 177), using data from 1987–2007; and Kurt and Berber (2008, p. 57), using data from 1989Q1–2003Q4, all provided empirical support for this unidirectional causal relationship.

According to the findings of two studies reviewed within the scope of this systematic review (Yaslıdağ & Hamdard, 2023; Kızıldere, 2020), a unidirectional causal relationship running from economic growth to exports was identified. The findings obtained by Aktaş (2009, p. 35) using data from the period 1996–2006 support the results reported by Yaslıdağ and Hamdard (2023) and Kızıldere (2020). According to the findings of one study included in the systematic review (Kızıldere, 2020), a unidirectional causal relationship running from economic growth to imports was identified. The findings obtained by Aktaş (2009, p. 35) using data from the period 1996–2006 also support the results reported by Kızıldere (2020). According to the findings of another study reviewed within the scope of the systematic review (Yılmaz, 2022), a unidirectional causal relationship running from international trade to economic growth was identified. The findings obtained by Pata (2017, p. 132) using data from the period 1971–2014 also support the results reported by Yılmaz (2022).

According to the findings of one study reviewed within the scope of this systematic review (Ebghaei & Demirkale, 2021), a bidirectional causal relationship between exports and economic growth was identified. The findings reported by Emek (2024, p. 287), who examined the causality between exports and economic growth in Türkiye using data from the period 2016:1–2023:12, also support the results reported by Ebghaei and Demirkale (2021). According to the findings of another study included in the systematic review (Demez et al., 2021), causal relationships among all variables were identified during specific periods (2003, 2007, 2008, 2010, 2012, and 2014). Furthermore, according to the findings of a study by Kendirkıran and Emirmahmutoğlu (2022), a time-varying bidirectional causal relationship among all variables was identified.

In contrast to the research findings presented above, studies conducted by Aktaş Şenkardeşler (2018, p. 124) using data from the period 1980Q1–2016Q2, Özel (2018, p. 81) using data from 2000Q1–2017Q3, Tunçsiper and Rençber (2017, p. 619) using data from 2002Q1–2016Q2, Pata (2017, p. 132) using data from 1971–2014, and Özer and Erdoğan (2007, p. 93) using data from 1987–2006 identified a unidirectional causal relationship running from imports to economic growth in the case of Türkiye.

The stability of causal relationships is of critical importance because it has significant policy implications for identifying the true drivers of economic growth. For instance, if the export-led growth hypothesis is found to be stable, policies aimed at increasing exports would be highly effective in promoting economic growth. Conversely, if this hypothesis is found to be unstable, it may be concluded that exports cannot serve as an effective catalyst for economic growth (Tang et al., 2015, p. 230). However, considering the findings of the studies reviewed within the scope of this systematic review, it can be argued that the causal relationships among the variables in the case of Türkiye are not stable and vary across different periods. Although all ten studies included in the

review identified causal relationships, the fact that they generally did not reach a common conclusion regarding the same causal pattern suggests that the causal relationships among the variables may change over time. Nevertheless, Türkiye adopted the export-led growth hypothesis beginning in 1980. Among the studies reviewed in this research, only two (Çatalbaş, 2022; Karakaş & Burtan Doğan, 2021) provide evidence of a unidirectional causal relationship running from exports to economic growth. The findings of the remaining studies do not support the assumption that this hypothesis is valid in the Turkish case. This situation makes it debatable to what extent the export-led growth hypothesis is applicable to Türkiye and, consequently, how effective export-promotion policies have been in stimulating economic growth in the country.

Potential causal relationships between international trade and economic growth, as well as the direction and significance of these relationships, may vary depending on the country and period under consideration (Korkmaz & Aydın, 2015, p. 47), state power (Krasner, 1976, p. 317), and structural changes arising from economic, social, and political developments within a country (Martinez, 2024, p. 94; Kendirkıran & Emirmahmutoğlu, 2022, p. 47; Chang et al., 2009). Therefore, the instability and time-varying nature of the causal relationship between the variables in the case of Türkiye should be regarded as an important issue that merits consideration, even though it presents various challenges for policymakers.

Table 4 and Figure 2 were evaluated together and classified by taking into account the methodologies employed in the relevant studies, and the resulting classification is presented in Table 5. As can be seen from the “Method” column of Table 5, it is noteworthy that the majority of the studies reviewed within the scope of this systematic review employed the Granger causality test based on the Vector Autoregressive (VAR) model when examining causal relationships among the variables. VAR, a multivariate and multi-equation linear model in which each variable is explained not only by its own lagged values but also by the current and past values of other variables, plays an important role in macroeconomic analyses. Compared with a univariate autoregressive model, VAR models provide both a systematic way of capturing the rich dynamics of multiple time series and a consistent and reliable forecasting approach (Rossi & Wang, 2019, p. 883). The traditional Granger causality test developed by Granger (1969), on the other hand, considers the selected sample period as a whole (Kendirkıran & Emirmahmutoğlu, 2022, p. 41) and is widely used to examine whether the lagged values of one variable help predict another variable (Rossi & Wang, 2019, p. 883).

Table 5. Classification of Causality Findings by Method

Method	Studies Included	Findings
VAR / Granger Causality	İnce & Azazi (2025) Pınar (2024) Kızıldere (2020) Karakaş & Burtan Doğan (2021) Yaslıdağ & Hamdard (2023) Ebghaei & Demirkale (2021)	Both unidirectional and bidirectional causal relationships were identified.
Toda-Yamamoto (TY)	Çatalbaş (2022) Yılmaz (2022)	Predominantly unidirectional causal relationships were identified.
Time-Varying Causality (TVP and REW)	Demez et al. (2021) Kendirkıran & Emirmahmutoğlu (2022)	The causal relationships were found to vary across different periods.

In econometrics, causal relationships are frequently examined using the Granger causality approach, which is based on whether the past values of one variable improve the ability to predict the future values of another variable (Shojaie & Fox, 2022, p. 291). Such relationships are particularly susceptible to change during periods of financial turbulence. This makes the real-time detection of instability an important practical issue (Shi et al., 2018, p. 966). VAR analyses based on macroeconomic data face a significant practical challenge, namely the tendency of economic time-

series data to exhibit instability (Rossi & Wang, 2019, p. 883; Rossi, 2013, p. 1203; Clark & McCracken, 2006, p. 1127; Stock & Watson, 1996, p. 11). In the presence of such instabilities, traditional Granger causality tests may have no power at all (Rossi, 2005). Moreover, following the introduction of the concepts of cointegration and stationarity into the literature, it has been argued that the traditional Granger causality test is asymptotically inconsistent with standard distributions when applied to non-stationary series. When the variables are non-stationary, the asymptotic distribution cannot be employed; therefore, even if the variables are cointegrated, a VAR model estimated in levels is expected to produce misleading results (Çatalbaş, 2022, p. 28).

While potential causal relationships between international trade and economic growth may be influenced by state power as well as social, economic, and political events (Martinez, 2024, p. 94; Kendirkıran & Emirmahmutoğlu, 2022, p. 47; Korkmaz & Aydın, 2015, p. 47; Chang et al., 2009; Krasner, 1976, p. 317), assuming that the causal relationship between these variables remains unaffected by such factors and employing tests that do not account for the possibility that causality may change over time can lead to misleading inferences (Kendirkıran & Emirmahmutoğlu, 2022, pp. 41–58). Therefore, when examining causal relationships among variables, the use of methods such as the Recursive Evolving Window (REW) Granger causality approach (Shi et al., 2018), which allows the causal relationship to vary over time under the assumption of parameter stability, and the Time-Varying Parameter (TVP) Granger causality approach (Rossi & Wang, 2019), which accommodates the possibility that causality may change over time when parameters are unstable, may facilitate the attainment of more informative and reliable results.

The findings summarized in Table 5 indicate that the traditional Granger causality test based on the Vector Autoregressive (VAR) model was preferred in the majority of the studies reviewed within the scope of this systematic review. This preference stems from the ability of VAR models to provide a systematic framework for capturing the dynamics of multiple time series and to generate consistent and reliable forecasts (Rossi & Wang, 2019, p. 883). Indeed, in many studies, such as those conducted by İnce and Azazi (2025) and Pınar (2024), this method identified both unidirectional and bidirectional causal relationships.

A more in-depth analysis of the findings summarized in Table 5 reveals that the choice of methodology directly affects the nature of the results obtained. Unlike studies employing traditional methods, studies such as those conducted by Çatalbaş (2022) and Yılmaz (2022), which adopted the Toda–Yamamoto approach, predominantly identified unidirectional causal relationships. This observation is consistent with theoretical criticisms suggesting that VAR models may produce misleading results when the variables are non-stationary and that asymptotic distributions cannot be reliably employed under such conditions (Çatalbaş, 2022, p. 28).

The most notable divergence is observed in studies employing Time-Varying Causality methods (TVP and REW). The findings reported by Demez et al. (2021) and Kendirkıran and Emirmahmutoğlu (2022) demonstrate that causal relationships do not exhibit a static structure but rather vary across different periods. These empirical findings support the argument that traditional tests may lose their predictive power during periods of financial turbulence and economic instability (Rossi, 2005; Shi et al., 2018, p. 966). When considered together with the fact that the relationship between international trade and economic growth is influenced by state power and political developments (Krasner, 1976, p. 317; Martinez, 2024, p. 94), these findings provide further evidence as to why time-varying parameter models yield more informative and reliable results.

Conclusions and Recommendations

Within the scope of this study, research examining the relationship between international trade and economic growth in the case of Türkiye was systematically reviewed in accordance with the PRISMA protocol. The fact that ten studies included in the systematic review produced different causality findings demonstrates that this relationship is not static in the Turkish case; rather, it is

sensitive to both the period analyzed and the econometric method employed. In particular, regarding the validity of the export-led growth hypothesis, the identification of a unidirectional causal relationship running from exports to economic growth in only a limited number of the reviewed studies suggests that the effectiveness of the economic model adopted by Türkiye after 1980 remains empirically debatable. This finding indicates that export-promotion policies, which have been designed as a driving force of economic growth, do not always perform the expected catalytic role due to periodic structural changes and external shocks.

From a methodological perspective, it was determined that the traditional Granger causality test based on the VAR model was preferred in the majority of the reviewed studies. Despite its ease of application, the literature emphasizes several limitations of this traditional approach, including assumptions regarding parameter stability and stationarity, as well as its lack of predictive power during periods of financial turbulence. In contrast, studies employing the Toda–Yamamoto approach or time-varying causality methods (TVP and REW) more clearly reflect the nonlinear and period-specific nature of the relationship. In this context, it can be argued that the primary source of the lack of consensus in causality findings is the inability of traditional methods to fully capture the instabilities inherent in macroeconomic data.

In conclusion, the causality between international trade and economic growth in Türkiye should not be evaluated independently of state power, social and political developments, and structural changes. For policymakers, this situation necessitates the development of flexible strategies that are responsive to changing economic conditions rather than relying on a “one-size-fits-all” trade policy approach. For future academic research, the adoption of time-varying causality analyses that account for parameter instability, structural breaks, and dynamic processes is likely to enhance both the practical relevance of the findings and their contribution to the policy-making process.

Several important limitations arising from the methodological framework of this study should be considered when interpreting its empirical findings and conclusions. First, the inclusion of only studies focusing on the Turkish case and published in Turkish limited the scope of the review to a specific language and geographical context. This preference resulted in the exclusion of English-language studies published in international indexes. Therefore, this limitation should be regarded as a deliberate methodological restriction adopted to enable a more in-depth analysis of the domestic literature.

Second, the analysis included only studies examining the direct relationship between international trade and economic growth. Consequently, multivariate studies incorporating additional variables such as financial development, energy consumption, or foreign direct investment into the research model were excluded from the scope of the review.

Third, the study was conducted using a systematic review methodology and did not include a quantitative meta-analysis or effect size estimation. The findings were compared using a semi-quantitative approach that took methodological characteristics into account. Although this approach is effective in identifying the general trends and methodological preferences in the literature, it does not allow for the statistical aggregation of results across different studies.

Finally, the limited number of studies meeting the inclusion criteria ($n = 10$) constitutes a statistical constraint in terms of the generalizability of the findings. Despite these limitations, the study has the potential to fill existing gaps in the literature and provide a methodological roadmap for future research by examining the relationship between international trade and economic growth in Türkiye, particularly through a method-based classification and an emphasis on time-varying causality.

Future studies may enhance the universal generalizability of the findings by expanding the sample size and incorporating the international English-language literature into the analysis process. Furthermore, conducting dynamic analyses that integrate multiple macroeconomic variables, such as financial development, foreign direct investment, and energy consumption, in addition to the relationship between international trade and economic growth, is important for advancing the literature. Finally, moving beyond the current semi-quantitative approach and statistically synthesizing effect sizes through meta-analysis techniques would provide future research with a more concrete and practically useful empirical roadmap.

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Uluslararası Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sistematiik Derleme Çalışması

Giriş

Modern ekonominin temelleri atıldığında, muhtemelen dünyadaki zengin ve fakir ülkeler arasında küçük farklar vardı. Fakat o dönemden günümüze, zengin ve fakir ülkeler arasındaki farklar önemli düzeyde arttı ve büyük bir eşitsizliğe dönüştü. Bu eşitsizliğin temelinde ise dünyadaki farklı büyüme deneyimleri yatmaktadır. Batı Avrupa örneğinde olduğu gibi 19. ve 20. yüzyılın başlarında bazı ülkeler hızla büyürken diğerleri durağanlaşmıştır. Bu farklı büyüme deneyimleri, kişi başına düşen gelirden ve yaşam standartlarında günümüze kadar devam eden daha büyük farklara neden olmuştur. Fakat Japonya, Güney Kore, Singapur ve Çin örneklerinde görüldüğü üzere ekonomik büyüme, bu tür farkları hızla kapatma potansiyeline sahiptir ve bir ulusun büyüme oranındaki küçük bir yüzdelik değişimin sonuçları bir veya iki nesil içinde, vatandaşlarının refahı ve yaşam standartları üzerinde büyük farklar doğurabilmektedir (Acemoglu, 2012, s. 545). Bundan dolayı ülkelerin başlıca ekonomik hedeflerinden birisi üretim miktarını bir önceki yıla göre artırarak ekonomik büyümeyi sağlamak ve bu durumu sürdürülebilir bir hâle getirmektir (Kılıç ve Salman, 2025, s. 89).

Odaklandığı sorulardan ve öneminden dolayı ekonomik büyüme, ekonomi biliminin en heyecan verici alanlarından biridir. Ekonomik büyümenin belirleyicileri ve bunların ekonomik büyüme ile olan ilişkisi ise her dönem merak edilen popüler bir konu olmuştur (Kılıç ve Salman, 2025, s. 94; Acemoglu, 2012, s. 545). Bundan dolayı enerji tüketimi, işsizlik, fiziki sermaye, beşeri sermaye, girişimcilik, inovasyon, kurumsal kalite, teknoloji, turizm, demokrasi, kamu harcamaları, cari açık, reel döviz kuru, özel sektöre verilen krediler, yolsuzluk, ekonomik kompleksite, finansal gelişim, doğrudan yabancı yatırımlar ve ticaret liberalizasyonu gibi (Gülmez vd., 2025; Sosvilla-Rivero vd., 2025; Babazadeh, 2024; Cárdenas-García vd., 2024; Ayvaz Güven, 2023; Turna ve Ceylan, 2022; Sulisneningrum vd., 2022; Omoke ve Opuala-Charles, 2021; Canbay, 2020; Erkekoğlu ve Gül, 2020; Ozata, 2020; Çelik vd., 2017; Yıldırım ve Dağdemir, 2018; Kara ve Ağır, 2017; Williams, 2017; Acemoğlu vd., 2019; Özkul ve Örün, 2016; Musyoki vd., 2012; Braunerhjelm vd., 2010; Uysal ve Alptekin, 2009; Schnabl, 2008; Baskak, 2025; Artekin, 2024) birçok değişkenin ekonomik büyüme ile ilişkisinin irdelendiği görülmektedir. Uzun dönemden beri ekonomik büyüme ile ilişkisi irdelenen kavramlardan biri de uluslararası ticarettir.

İnsanların en eski zamanlardan beri uluslararası ticaret yaptıklarına dair çok sayıda kanıt vardır. Bu kanıtlar, ticarete daha açık olan ulusların, ticarete daha az açık olan uluslardan daha zengin olma eğiliminde olduğu fikrini desteklemektedir (Tupy, 2005, s. 2). Günümüzde ise küreselleşme ile birlikte ticaretin sınırlarının genişlemesi, üretim artışı ve dış ticaret hacminin yükselmesi ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Her geçen gün hacmi biraz daha artan uluslararası ticaret, özellikle büyüyen ekonomiler için önemli bir faktördür (Kılıç ve Salman, 2025, s. 89; Yılmaz ve Albayrak, 2023, s. 89). Bunun temel nedeni ise uluslararası ticaretin, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik büyümenin önemli belirleyicilerinden biri olmasıdır (Todaro ve Smith, 2020, s. 615-620; Krugman ve Obstfeld, 2009, s. 120-122; Frankel ve Romer, 1999, s. 394).

Ekonomik büyüme tüm ülkeler açısından temel makroekonomik hedeflerden biri olmakla birlikte, ihracata dayalı büyüme stratejileri özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde büyümenin hızlandırılması ve kalkınmanın desteklenmesi amacıyla yaygın şekilde önerilmektedir (Balassa, 1978, s. 181; Edwards, 1993, s. 1360; Giles ve Williams, 2000, s. 2). Bu görüşe uygun olarak ekonomik büyümeyi ve toplumsal refahı artırmak amacıyla birçok ülke, özellikle de gelişmekte olan ekonomiler, ihracatı artırmaya, ithalatı ise azaltmaya yönelik politikalar uygulamaktadır (Yılmaz ve Albayrak, 2023, s. 89; Warnes, 2022, s. 51; Canbay, 2020, s. 866). Uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisini ele alan çalışmalar incelendiğinde ise birçok çalışmada ihracat ve ithalat ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye odaklanıldığı, birçok ülkede (Bui, 2025; Candra Susanto vd., 2024; Omoke ve Opuala-Charles, 2021; Guntukula, 2018; Konstantakopoulou, 2016; Assaf ve Abdulrazag, 2015; Hye ve Lau, 2015; Enu vd., 2013; Pistoresi ve Rinaldi, 2012; Shahbaz, 2012; Ray, 2011; Furuoka, 2007; Tang, 2006; Awokuse, 2005; Ramos, 2001) olduğu gibi Türkiye’de de konuya ilişkin çok sayıda araştırma (İnce ve Azazi, 2025; Kılıç ve Salman, 2025; Pınar, 2024; Yılmaz ve Albayrak, 2023; Yashidağ ve Hamdard, 2023; Çatalbaş, 2022; Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu, 2022; Yılmaz, 2022; Demez vd., 2021; Ebghaei ve Demirkale, 2021; Karakaş ve Burtan Doğan 2021; Kızıldere, 2020; Yurdakul ve Aydın, 2018; Pata, 2017; Yüksel ve Zengin 2016; Saraç, 2013; Aktaş, 2009; Demirhan, 2005) olduğu görülmektedir.

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dair ampirik analizler içeren çok sayıda çalışma olmasına karşın, bu çalışmaların sonuçlarını sistematik biçimde sentezleyen az sayıda derleme bulunması nedeniyle, konu önemlidir ve katkı değeri taşımaktadır. Ayrıca bu çalışmanın özellikle 2020 sonrası literatürü odak alması, güncellik açısından değerlidir. Araştırmalarda ulaşılan sonuçların sistematik derleme niteliğindeki çalışmalarla gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi gelecekte yapılacak araştırmalara yol göstermesi açısından da önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye örneği üzerinden inceleyen ve 2020-2025 yılları arasında yayımlanan araştırmaların gözden geçirilmesi ve bu araştırmalarda ulaşılan sonuçların sistematik bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme arasında ilişki var mıdır?
2. Değişkenler [uluslararası ticaret, (ihracat ve ithalat) ekonomik büyüme] arasında nedensellik ilişkisi var mıdır?

Uluslararası Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Küresel ekonomik ilişkileri ve ülkelerin refahını etkileyen önemli bir unsur olarak uluslararası ticaret, ülkeler veya bölgeler arasında sınır ötesi rotalar aracılığıyla mal, hizmet ve sermaye değişimini içeren ekonomik faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerde temel amaç, bir ülkenin güçlü yönlerini kullanarak ürettiği ürün ve hizmetleri diğer ülkelerle takas etmesini sağlamaktır. Bu olgu, ülkelerin yerel olarak üretilen mal ve hizmetleri diğer ülkelerde üretilen mal ve hizmetlerle değişimini sağlayarak ekonomik refahlarını artırır (Alkın, 2024, s. 9; Candra Susanto vd., 2024, s. 46).

Bir ülkenin ekonomik büyümesinde ve kalkınmasında önemli bir rol oynayan ihracat, ülkelerin uluslararası pazarlara erişim sağlaması ve döviz girdisi elde etmesi açısından hayati öneme sahiptir. Ekonomik büyümeyi, istihdamı ve teknolojik gelişmeyi teşvik eden ihracat artışı, ekonomik büyümenin temel belirleyicisidir (Alkın, 2024, s.17; Ramos, 2001, s.613). İhracata dayalı büyüme olarak adlandırılan bu hipotez, kural olarak aşağıdaki dört argümanla desteklenir (Ramos, 2001, s. 613-614):

1. İhracat büyümesi, dış ticaret çarpanı aracılığıyla üretim ve istihdamın genişlemesine yol açıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

2. İhracat büyümesinin sağladığı döviz gelirleri, sermaye malları ithalatını mümkün kılarak üretim potansiyelini artırıcı bir etki yaratmaktadır.

3. İhracat pazarlarındaki hacim ve rekabet, ölçek ekonomileri ve teknik ilerlemeyi hızlandırıcı bir rol oynamaktadır.

4. Yukarıda belirtilen üç teorik argüman göz önüne alındığında, ihracat ve üretim büyümesi arasında gözlemlenen güçlü korelasyon, ihracata dayalı büyüme hipotezini destekleyici ve kanıtlayıcı nitelikte ampirik bir gösterge olarak yorumlanmaktadır.

Büyüme analizlerine ilişkin ampirik çalışmaların önemli bir bölümü, ihracat ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bunun temel nedeni, ihracatın ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği yönündeki yaygın görüştür (Baday Yıldız ve Berber, 2012, s. 166). Nitekim literatürde yer alan birçok çalışma (Kılıç ve Salman, 2025; Omoke ve Opuala-Charles, 2021; Ozata, 2020; Assaf ve Abdulrazag, 2015; Saraç, 2013; Shahbaz, 2012; Demirhan, 2005), ihracat ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koyarak bu görüşü desteklemektedir. Bununla birlikte bazı çalışmalar, ihracat ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını ortaya koyarken (Pınar, 2024; Erkekoğlu ve Gül, 2020; Aktaş, 2009), bazı çalışmalarda (Yılmaz ve Albayrak, 2023, s. 89) ise ihracatın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin kısa ve uzun dönemde negatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İthalat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye odaklanan ampirik çalışmalar incelendiğinde ise bazı çalışmaların ithalatla ekonomik büyüme arasında negatif yönde ilişki olduğuna dair sonuçları desteklediği görülmektedir (Kılıç ve Salman, 2025; Omoke ve Opuala-Charles, 2021; Ozata, 2020; Artan ve Berber, 2004). Ancak mevcut literatürde ithalatın üretim artışına yol açtığı yani ithalata dayalı bir ekonomik büyümenin de söz konusu olabileceğinden bahsedilmektedir (Hye vd., 2013). Saraç (2013) tarafından Markov Rejim Modeli kullanılarak yapılan çalışmada daralma ve genişleme dönemlerinde ithalatın ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde bazı çalışmalarda da (Yılmaz ve Albayrak, 2023; Gerni vd., 2013; Shahbaz, 2012; Gerni vd., 2008; Mody ve Yılmaz, 2002; Lee, 1995) ithalatın ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bazı çalışmalarda ise (Pınar, 2024; Erkekoğlu ve Gül, 2020; Aktaş, 2009) ithalat ve ekonomik büyüme arasında ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürdeki bu farklı sonuçların yanı sıra, bazen uluslararası ticaret ekonomik büyümeyi, bazı durumlarda ise ekonomik büyüme uluslararası ticareti karşılıklı olarak etkilemektedir (Karabulut, 2018, s. 427; Korkmaz ve Aydın, 2015, s. 50). Dolayısıyla uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme ilişkisi incelenirken nedensellik ilişkileri de dikkate alınmaktadır. Uluslararası ticaret ve ekonomik büyümeye ilişkin nedensellik durumları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Uluslararası Ticaret ve Ekonomik Büyümeye İlişkin Nedensellik Durumları

Nedensellik Durumu			Geçerli Olan Durum
İhracat	→	Büyüme	İhracata Dayalı Büyüme
Büyüme	→	İhracat	Büyüme Çekişli İhracat
İthalat	→	Büyüme	İthalata Dayalı Büyüme
Büyüme	→	İthalat	Büyüme Çekişli İthalat
İhracat	→	İthalat	İhracata Dayalı İthalat
İthalat	→	İhracat	İthalata Dayalı İhracat
İhracat	→	Büyüme	İhracat İtişli Büyüme ve Büyüme Çekişli İhracat
İthalat	→	Büyüme	İthalat İtişli Büyüme ve Büyüme Çekişli İthalat
İhracat	→	İthalat	İhracata Dayalı İthalat ve İthalata Dayalı İhracat
İhracat x İthalat x Büyüme			İhracat, İthalat ve Büyümenin Kaynakları Farklı

Kaynak: Karabulut, 2018, s. 427

Uluslararası ticaretle ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkilerini inceleyen ampirik çalışmalarda ulaşılan sonuçlar incelendiğinde ise bu ilişkinin ülkeden ülkeye ve dönemden döneme değiştiği görülmektedir. Örneğin; Hye vd. (2013, s. 654) tarafından yapılan çalışmada altı Asya ülkesi (Pakistan, Bangladeş, Nepal, Hindistan, Sri Lanka, Butan) için uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki uzun vadeli ilişkiler incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre ihracat odaklı büyüme modeli Pakistan hariç tüm ülkeler için geçerli iken, ithalat odaklı büyüme modelinin ise tüm ülkeler için geçerli olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada ulaşılan diğer sonuçlara göre ise Bangladeş ve Nepal hariç tüm ülkeler için büyüme odaklı ihracat modeli, örneklemdeki tüm ülkeler için büyüme odaklı ithalat modeli ve ihracat-ithalat modeli geçerlidir. Fakat Ramos (2001, s. 613) tarafından 1865-1998 dönemi verileri kullanılarak Portekiz için ihracat, ithalat ve ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin incelendiği çalışmada ulaşılan sonuçlar, ele alınan değişkenler arasında tek yönlü bir nedenselliğin olmadığını ve ithalat-ihracat büyümesi arasında anlamlı bir nedensellik bulunmadığını göstermektedir.

Emek (2024, s. 287) tarafından 2016:1-2023:12 dönemi verileri kullanılarak Türkiye için ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin incelendiği çalışmada ulaşılan sonuçlar değişkenler arasında çift yönlü bir nedenselliğin olduğunu göstermektedir. Yüksel ve Zengin (2016, s. 147) tarafından 1961-2014 dönemine ait veriler kullanılarak gelişmekte olan altı ülke (Arjantin, Brezilya, Çin, Malezya, Meksika, Türkiye) için ithalat, ihracat ve büyüme oranı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada ulaşılan sonuçlar Brezilya ve Meksika için değişkenler arasında herhangi bir ilişki olmadığını göstermektedir. Ancak Arjantin’de ihracattaki artış daha yüksek büyüme oranına neden olurken, Malezya’da ihracat daha yüksek ithalata neden olmaktadır. Çin ve Türkiye’de ise ithalattan ihracata doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ulaşılan sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde değişkenler arasındaki ilişkinin gelişmekte olan ülkelerin hepsi için aynı olmadığı söylenebilir.

Guntukula (2018, s. 221) tarafından 2005-2017 yıllarına ait veriler kullanılarak Hindistan için uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin incelendiği çalışmada ulaşılan sonuçlar uzun dönemli ilişkide ihracat ve ithalattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedenselliğin olduğunu, ihracatla ekonomik büyüme ve ithalatla ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik olduğunu göstermektedir. Mishra (2012, s. 57) tarafından 1970-1971 ile 2009-2010 dönemi verileri kullanılarak Hindistan için ithalat ve ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin incelendiği araştırmanın sonuçları ise uzun vadede ithalat büyümesiyle ekonomik büyüme arasında çift yönlü ilişkinin varlığını göstermektedir. Pistoresi ve Rinaldi (2012, s. 241) tarafından 1863-2004 dönemine ait verileri kullanılarak İtalya için uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmanın sonuçları ise bu değişkenlerin uzun vadede birlikte hareket ettiğini ancak nedenselliğin yönünün zaman içinde değiştiğini, ihracatın ekonomik büyümenin tek veya ana itici gücü olmadığını göstermektedir.

Araştırmanın Metodolojisi

Sistematik derleme metodolojisi kullanılarak yürütülen bu çalışmada uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye örneği üzerinden inceleyen araştırmaların gözden geçirilmesi ve bu araştırmalarda ulaşılan sonuçların sistematik bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır. Derleme çalışmasının bir varyasyonu olan sistematik derleme, belirli bir konuda hazırlanmış araştırma sorusuna cevap vermek amacıyla, uzman kişiler tarafından benzer yöntemler kullanılarak aynı konu üzerinde yapılmış araştırmaların belirlenen ölçütlere göre sistematik ve tarafsız bir şekilde taranması, bulunan araştırmaların geçerliliğinin değerlendirilmesi ve sentezlenmesidir (Çınar, 2021, s. 310; Karaçam, 2013, s. 26).

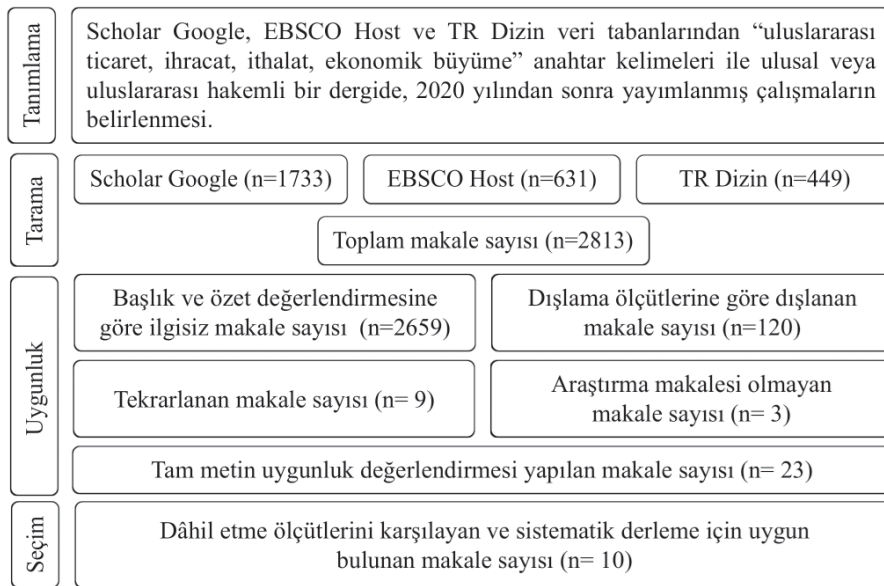
Çalışmada incelemeye dâhil edilecek makaleler belirlenirken metodolojik kaliteyle birlikte raporlama kalitesini artırabilmek amacıyla, tekrarlanabilirlik ve önyargıyı azaltma açısından avantaj sağlayan, 27 maddelik kontrol listesi ve dört aşamalı bir akış diyagramından oluşan, PRISMA

Bildirgesi (Page vd., 2021) kullanılmıştır. Sistematik derleme kapsamında konu ile ilgili incelenecek araştırmaların sayısının çok fazla olması nedeniyle örnekleme küçültmek için yalnızca Türkçe dilinde yazılmış makaleler incelemeye dâhil edilmiştir. Çalışmada sadece Türkçe yayınlara yer verilmesinin nedenlerinden biri de, Türkiye örneğinde ulusal literatürde yer alan ampirik bulguların sistematik biçimde değerlendirilmesidir. Ayrıca, analiz kapsamının karşılaştırılabilirliğini artırmak amacıyla yalnızca uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme arasındaki ikili ilişkiyi ele alan çalışmalar dâhil edilmiş, modele üçüncü değişkenleri dâhil eden çalışmalar kapsam dışı bırakılmıştır. Bu tercih, farklı model spesifikasyonlarından kaynaklanabilecek heterojenliği azaltmayı amaçlamaktadır.

İncelemeye dâhil edilecek makaleler belirlenirken PRISMA akış diyagramına uygun olarak makalelerin başlık, özet ve tam metinleri değerlendirilmiştir. Taramalar Google Scholar, EBSCOHost ve TR Dizin veri tabanları kullanılarak 10.12.2024-20.04.2025 tarihleri arasında yapılmıştır. Tarama yapılırken “uluslararası ticaret”, “ihracat”, “ithalat”, “ekonomik büyüme” sözcükleri ve sözcük grupları anahtar kelime olarak belirlenmiştir. Tarama sürecinde anahtar kelimeler kullanılarak çeşitli kombinasyonlar oluşturulmuş ve erişilen makalelerin öncelikle başlıkları ve özetleri, dâhil etme ve dışlama kriterleri açısından değerlendirilmiştir. Daha sonra, dâhil etme kriterlerini karşılayan makalelerin tam metinleri incelenmiş ve derleme kapsamında incelenecek makaleler belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan dâhil edilme kriterleri şunlardır: Ulusal veya uluslararası hakemli bir dergide, 2020-2025 yılları arasında yayımlanmış, Türkçe dilinde yazılmış, tam metnine ulaşılabilen, uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisini Türkiye örneği üzerinden inceleyen, uluslararası ticaretin ihracat ve ithalat verilerinin bir arada incelendiği araştırmalar taramaya dâhil edilmiştir. *Araştırmada kullanılan dışlama kriterleri şunlardır:* Uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisini diğer ülkeler üzerinden ele alan veya diğer ülkelerle Türkiye’yi kıyaslayan çalışmalar, “uluslararası ticaret” ve “ekonomik büyüme” dışında üçüncü bir değişkenin (lojistik, vergi, gümrük tarifeleri, teknolojik gelişme, sanayileşme, sermaye birikimi, yabancı doğrudan yatırımlar vb.) araştırmaya dâhil edildiği çalışmalar, uluslararası ticaretin sadece ihracat veya sadece ithalat verilerinin ekonomik büyüme ile ilişkisinin incelendiği çalışmalar ve değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisine dair sonuçlar içermeyen çalışmalar tarama kapsamı dışında tutulmuştur. Tarama sürecine ilişkin detaylı bilgiler Şekil 1’deki akış şemasında, incelemeye dâhil edilen makalelerin detayları Tablo 2’de sunulmuştur.

Şekil 1: Tarama Sürecine İlişkin Detaylı Bilgiler

Tablo 2: İncelemeye Dâhil Edilen Makaleler

İnce ve Azazi (2025)	Dönem:	• 1991-2023
	Yöntem:	• Durağanlık testi (ADF ¹ ve PP ² birim kök testi) • VAR modeline dayalı Granger nedensellik testi
	Sonuçlar:	• Uluslararası ticaretin ekonomik büyüme üzerinde bir etkisi yoktur. • İthalattan ihracata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
Kızıldere (2020)	Dönem:	• 1970-2018
	Yöntem:	• Durağanlık testi (ADF) • VAR modeline dayalı Granger nedensellik testi
	Sonuçlar:	• Ekonomik büyümeden ithalata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır. • İhracattan ithalata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır. • Ekonomik büyümeden ihracata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
Pınar (2024)	Dönem:	• 1998-2022
	Yöntem:	• Durağanlık testi (ADF, PP) • Johansen Eşbütünleşme testi (uzun dönemli ilişki) • VAR modeline dayalı Granger nedensellik testi
	Sonuçlar:	• Uluslararası ticaretin ekonomik büyüme üzerinde bir etkisi yoktur. • İthalattan ihracata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
Yaslıdağ ve Hamdard (2023)	Dönem:	• 2001-2020
	Yöntem:	• Durağanlık testi (ADF, PP) • Johansen Eşbütünleşme testi (uzun dönemli ilişki) • VAR modeline dayalı Granger nedensellik testi
	Sonuçlar:	• Uluslararası ticaretle ekonomik büyüme arasında ilişki vardır. • Kısa dönemde ekonomik büyümeden ihracata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
Ebghaei ve Demirkale (2021)	Dönem:	• 1980-2018
	Yöntem:	• Durağanlık testi (ADF) • Granger nedensellik testi
	Sonuçlar:	• İhracat ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır. • İthalat ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
Çatalbaş (2022)	Dönem:	• 1980-2020
	Yöntem:	• ZA ³ yapısal kırılmalı birim kök testi • GH ⁴ eşbütünleşme analizi • VAR modeline dayalı TY ⁵ nedensellik testi
	Sonuçlar:	• İhracat ve ithalatın ekonomik büyüme üzerinde anlamlı etkisi vardır. • Uzun dönemde ihracat ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahiptir. • Uzun dönemde ithalatın ekonomik büyüme üzerinde etkisi yoktur. • İthalatla ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır. • İhracattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır. • İhracattan ithalata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu (2022)	Dönem:	• 1998Q1-2020Q3
	Yöntem:	• Durağanlık testi (ADF, PP) • VAR modeline dayalı Granger nedensellik testi • TVP ⁶ Granger nedensellik yöntemleri • REW ⁷ Granger nedensellik yöntemleri
	Sonuçlar:	• İthalat büyümesi ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır. • Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri zamanla değişmektedir. • Tüm değişkenler arasında çift yönlü zamanla değişen nedensellik ilişkisi vardır.
Yılmaz (2022)	Dönem:	• 1970-2019
	Yöntem:	• Durağanlık testi (ADF, PP) • VAR modeline dayalı TY nedensellik testi
	Sonuçlar:	• Uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasında nedensellik bağıntısı vardır. • Uluslararası ticaretten ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.

Demez vd. (2021)	Dönem:	• 1998Ç2-2017Ç4
	Yöntem:	• Durağanlık testi (ADF, PP ve KPSS* birim kök testi) • Hacker ve Hatemi-J bootstrap nedensellik testi • Zamanla değişen bootstrap nedensellik analizi
	Sonuçlar:	• Hacker ve Hatemi-J nedensellik analizine göre değişkenler arasında nedensellik ilişkisi yoktur. • Zamanla değişen nedensellik analizine göre tüm değişkenler arasında belirli dönemlerde nedensellik ilişkisi vardır.
Karakaş ve Burtan Doğan (2021)	Dönem:	• 1996-2019
	Yöntem:	• Durağanlık testi (ADF) • Johansen Eşbütünleşme testi (uzun dönemli ilişki) • İkili Granger nedensellik testi
	Sonuçlar:	• İhracattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.

¹ADF: Dickey Fuller Birim Kök Testi, ²PP: Phillips Peron Birim Kök Testi, ³ZA: Zivot-Andrews Birim Kök Testi, ⁴GH: Gregory-Hansen Eşbütünleşme Analizi, ⁵TY: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi, ⁶TVP: Zaman Değişen Parametrelili (TVP) Granger Nedensellik Yöntemi, ⁷REW: Tekrarlamalı Gelişen Pencere (REW) Granger Nedensellik Yöntemi ⁸KPSS: Kwiatkowski vd. Birim Kök Testi

Çalışma kapsamında incelenecek makalelerin metodolojik kalitesini değerlendirmek için bir metodolojik kalite değerlendirme matrisi oluşturulmuş olup bu matriste kullanılan altı kriter aşağıda sunulmuştur.

K1 (Veri Seti): Kullanılan verilerin kaynağı, dönemi ve frekansının (yıllık/aylık) netliği.

K2 (Durağanlık): Serilerin birim kök özelliklerinin (ADF, PP vb.) analiz edilmesi.

K3 (Eşbütünleşme): Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin (Johansen, ARDL Sınır Testi vb.) sınanması.

K4 (Nedensellik): Değişkenler arası etkileşimin yönünü tayin eden testlerin (Granger, Toda-Yamamoto vb.) uygulanması.

K5 (Tanısal Geçerlilik): Modelin otokorelasyon, değişen varyans ve normallik gibi varsayımlarının test edilmesi.

K6 (Yazılım Raporlaması): Analizlerde kullanılan ekonometrik paket programın (EViews, Stata vb.) belirtilmesi.

PRISMA protokolü, sistematik derleme sürecine dâhil edilen çalışmaların metodolojik titizliğinin ve olası yanlışlık risklerinin değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Protokol, araştırmacıları çalışmanın doğasına, veri yapısına ve disiplinler gerekliliklere en uygun “eleştirel değerlendirme” aracını seçmeye veya mevcut araçları bu doğrultuda uyarlamaya teşvik etmektedir (Page vd., 2021, s. 5). Bu çalışmada, makroekonomik verilerle yürütülen ekonometrik analizlerin özgün doğası gereği, genel kabul görmüş standart matrisler yerine alana özgü yapılandırılmış bir matris tercih edilmiştir. Bu tercihin akademik gerekçeleri üç temel ekseninde sınıflandırılmıştır:

1. Standart Değerlendirme Araçlarının Disiplinel Uyumsuzluğu: Cochrane Risk of Bias (RoB 2) veya JBI (Joanna Briggs Institute) kontrol listeleri gibi yaygın kullanılan standart araçlar, büyük ölçüde klinik ve deneysel çalışmalar için tasarlanmıştır. Söz konusu araçlar; “rastgele atama”, “deney gruplarının körlenmesi” ve “plasebo kontrolü” gibi birincil veri toplamaya dayalı kriterleri esas almakta olup farklı veri türleri için her zaman uygun olmayabilirler (Sterne vd., 2019, s. 1; Munn vd., 2015, s. 2-3). Ancak bu çalışmada incelenen makaleler, Türkiye İstatistik Kurumu ve Dünya Bankası gibi resmi kurumlardan elde edilen ikincil verilerle yürütülen zaman serisi analizleridir. Dolayısıyla, klinik araştırma paradigmalarına dayanan standart matrislerin, ekonometrik modelleme süreçlerini ölçmede yetersiz kaldığı tespit edilmiştir.

2. Ekonometrik Analiz Hiyerarşisi ve Teknik Geçerlilik: Uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini konu alan çalışmalarda metodolojik kalite, istatistiksel

testlerin hiyerarşik doğruluğu ile doğrudan ilintilidir. Ayrıca ekonometri literatüründe, birim kök testleri (K2) ile serilerin durağanlığı kanıtlanmadan elde edilen bulgular “sahte regresyon” (spurious regression) riski taşımaktadır (Phillips, 1986, s. 312). Genel amaçlı matrisler analizin yapıp yapılmadığını sorgularken, bu çalışmada kullanılan özelleştirilmiş matris; serilerin durağanlık özellikleri (K2), uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisi (K3) ve değişkenler arası nedensellik yönü (K4) gibi teknik basamakları sorgulamaktadır. Bu nedenle, standart araçların yakalayamadığı bu teknik ayırım, çalışmanın bilimsel gücünü korumak adına matrise dâhil edilmiştir.

3. Metodolojik Titizlik ve Raporlama Standartlarının Ayrıştırılması: PRISMA standartları bir “raporlama rehberliği” sunarken (Page vd., 2021), bu çalışmada kullanılan matris, çalışmanın “yürütülme kalitesine” odaklanmaktadır. Çünkü Heij vd. (2004, s. 12-16, 555-557) ve Hendry (2002, s. 592-601)’e göre ikincil veri analizlerinde metodolojik mükemmeliyet; veri kaynağının şeffaflığı (K1), modelin istatistiksel varsayımları karşılayıp karşılamadığına dair tanısallık testler (K5) ve analizin tekrarlanabilirliğini sağlayan yazılım raporlaması (K6) ile ölçülmektedir. Bu kriterler, ekonometri alanındaki “en iyi uygulama” standartlarını temsil etmektedir.

Bu değerlendirme süreci ile ekonometri literatürünün teknik gereklilikleri doğrultusunda, JBI’nın “Analitik Kesitsel Çalışmalar” kontrol listesi bu çalışmanın bağlamına uygun olarak yeniden yapılandırılmıştır. Böylelikle incelenen makaleler, genel geçer disiplin dışı kurallarla değil, iktisat biliminin gerektirdiği teknik titizlikle ve PRISMA protokolünün perspektifine uygun şekilde eleştirel bir süzgeçten geçirilmiştir.

Tablo 3: Metodolojik Kalite Değerlendirme Matrisi

Yazarı (Yılı)	K1	K2	K3	K4	K5	K6	Toplam Puan	Kalite Düzeyi
Çatalbaş (2022)	1	1	1	1	1	1	6 / 6	Yüksek
Yaslıdağ & Hamdard (2023)	1	1	1	1	1	1	6 / 6	Yüksek
Demez vd. (2021)	1	1	0	1	1	1	5 / 6	Yüksek
Kendirikıran ve Emirmahmutoğlu (2022)	1	1	0	1	1	1	5 / 6	Yüksek
Ebghaei ve Demirkale (2021)	1	1	1	1	1	0	5 / 6	Yüksek
Kızıldere (2020)	1	1	1	1	1	0	5 / 6	Yüksek
Karakaş ve Burtan Doğan (2021)	1	1	0	1	1	0	4 / 6	Orta
Yılmaz (2022)	1	1	0	1	1	0	4 / 6	Orta
İnce ve Azazi (2025)	1	1	0	1	0	1	4 / 6	Orta
Pınar (2024)	1	1	0	1	0	1	4 / 6	Orta

Bu matris yapısı, bu çalışma kapsamında incelenen makalelerin teknik yeterliliğini objektif bir puanlama sistemiyle ortaya koymaktadır. Listelenen ilk 6 çalışma, ekonometrik analiz sürecinin en kritik 5 aşamasını (K1-K5) eksiksiz yerine getirdikleri için “Yüksek Kalite” sınıfında değerlendirilmiştir. Bu çalışmaların sunduğu ampirik bulgular, metodolojik olarak en güvenilir sonuçları temsil etmektedir. Puanı 4 olan çalışmaların temel kısıtı, analiz süreçlerinde modelin istatistiksel sağlamlığını kanıtlayan K5 (Tanısal Geçerlilik) testlerini veya replikasyon için gerekli olan K6 (Yazılım) bilgisini raporlamamış olmalarıdır. İncelenen literatürün büyük çoğunluğunun (%60) yüksek kalite standartlarını karşılaması, bu sistematik derlemeden elde edilecek sonuçların bilimsel gücünü desteklemektedir.

Bulgular ve Tartışma

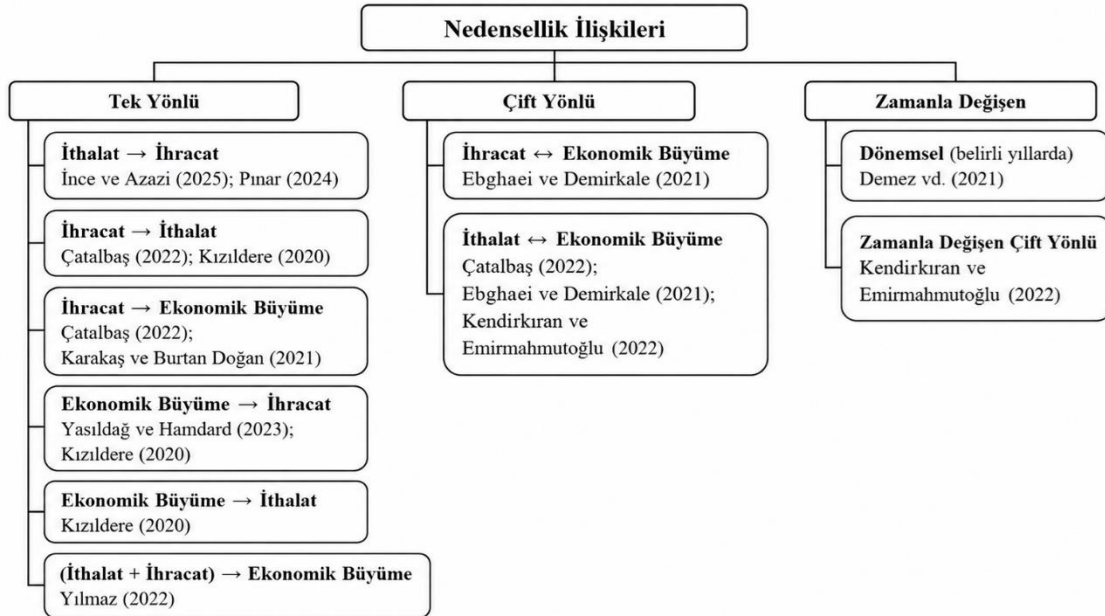
PRISMA protokolü kullanılarak yürütülen bu çalışmada, uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye örneği üzerinden inceleyen araştırmalar gözden geçirilmiştir. “Uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme arasında ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aramak için yapılan sistematik incelemede, araştırma kapsamında incelenen makalelerin ikisinde (İnce ve Azazi,

2025; Pınar, 2024) uluslararası ticaret ile ekonomik büyüme arasında ilişki tespit edilmediği belirlenmiştir. Fakat araştırma kapsamında incelenen makalelerden sekizinde (Yaslıdağ ve Hamdard, 2023; Çatalbaş, 2022; Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu, 2022; Yılmaz, 2022; Demez vd., 2021; Ebghaei ve Demirkale, 2021; Karakaş ve Burtan Doğan, 2021; Kızıldere, 2020) literatürdeki genel kaniya uygun olarak uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye örneği üzerinden, 1970-2023 arasındaki farklı dönemleri, inceleyen araştırmaların sonuçlarına bakıldığında ise birçok çalışmada ihracatın (İzgi ve Yılmaz, 2018, s. 70; Yurdakul ve Aydın, 2018, s. 23; Pata, 2017, s. 132; Bilgin ve Şahbaz, 2009, s. 189; Özer ve Erdoğan, 2007, s. 106) ve ithalatın (Dereli, 2018, s. 287; Öztürk ve Özel, 2018, s. 368; Yurdakul ve Aydın, 2018, s. 23; Pata, 2017, s. 132; Baday Yıldız ve Berber, 2012, s. 164; Taştan, 2010, s. 96; Yiğidim ve Köse, 1997, s. 83) ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonuçlarına ulaşıldığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda ise değişkenler (ihracat ve ithalat ile ekonomik büyüme) arasında uzun dönemli ilişki olduğu (Dereli, 2018, s. 287; Yurdakul ve Aydın, 2018, s. 23; Uçan ve Koçak, 2014, s. 51) ve değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettikleri (İzgi ve Yılmaz, 2018, s. 70) sonuçlarına ulaşıldığı görülmektedir. Dolayısıyla sistematik derleme kapsamında incelenen makalelerin sonuçlarının (İnce ve Azazi, 2025; Pınar, 2024 hariç) daha önce yapılmış çalışmaların sonuçlarını desteklediği söylenebilir.

“Değişkenler (uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme) arasında nedensellik ilişkisi var mıdır?” sorusuna yanıt aramak için yapılan sistematik incelemede ise kapsam dâhilindeki tüm çalışmaların, değişkenler arası anlamlı bir nedensellik ilişkisine işaret ettiği görülmüştür. Tablo 4’te detaylandırılan bu bulguları daha sistematik ve bütüncül bir perspektifle sunmak amacıyla veriler hiyerarşik bir tasnife tabi tutulmuş ve elde edilen yapı Şekil 2’de görselleştirilmiştir.

Şekil 2: Değişkenler Arasındaki Nedensellik İlişkileri

Tablo 4: Değişkenler Arasındaki Nedensellik İlişkileri

	Sonuç	Kaynak	Dönem	Analiz
Tek Yönlü Nedensellik	İthalattan ihracata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.	İnce ve Azazi (2025) Pınar (2024)	1991-2023 1998-2022	VAR modeline dayalı Granger nedensellik testi
	İhracattan ithalata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.	Çatalbaş (2022) Kızıldere (2020)	1980-2020 1970-2018	VAR modeline dayalı TY nedensellik testi
	İhracattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.	Çatalbaş (2022) Karakaş ve Burtan Doğan (2021)	1980-2020 1996-2019	VAR modeline dayalı TY nedensellik testi İkili Granger nedensellik testi
	Ekonomik büyümeden ihracata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.	Yashıdağ ve Hamdard (2023) Kızıldere (2020)	2001-2020 1970-2018	VAR modeline dayalı Granger nedensellik testi
	Ekonomik büyümeden ithalata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.	Kızıldere (2020)	1970-2018	VAR modeline dayalı Granger nedensellik testi
	İthalat + ihracattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.	Yılmaz (2022)	1970-2019	VAR modeline dayalı TY nedensellik testi
	İhracat ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır.	Ebghaei ve Demirkale (2021)	1980-2018	Granger nedensellik testi
Çift Yönlü Nedensellik	İthalat ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır.	Çatalbaş (2022)	1980-2020	VAR modeline dayalı TY nedensellik testi
		Ebghaei ve Demirkale (2021)	1980-2018	Granger nedensellik testi
		Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu (2022)	1998Q1-2020Q3	VAR modeline dayalı Granger nedensellik testi TVP ve REW Granger nedensellik yöntemleri
Zamanla Değişen Nedensellik	Tüm değişkenler arasında belirli dönemlerde (2003, 2007, 2008, 2010, 2012, 2014) nedensellik ilişkisi vardır.	Demez vd. (2021)	1998Ç2-2017Ç4	Zamanla değişen nedensellik analizi
	Tüm değişkenler arasında çift yönlü olarak zamanla değişen nedensellik ilişkisi vardır.	Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu (2022)	1998Q1-2020Q3	VAR modeline dayalı Granger nedensellik testi TVP ve REW Granger nedensellik yöntemleri

Tablo 4 ve Şekil 2 incelendiğinde görüleceği üzere çalışma kapsamında incelenen 10 makalede 10 farklı nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu kapsamda, üç bağımsız çalışmanın (Çatalbaş, 2022; Ebghaei ve Demirkale, 2021; Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu, 2022) bulgularına göre *ithalatla ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir*. Bu bulgu, literatürdeki diğer ampirik araştırmalar tarafından da desteklenmektedir. Nitekim Korkmaz ve Aydın (2015, s. 47) 2002Q1-2014Q2 dönemini kapsayan veriler üzerinden yaptıkları analizde bu karşılıklı ilişkiyi ortaya koyarken, Koçak (2014, s. 9) da 1990-2011 dönemine ait üçer aylık verileri modelleyerek benzer sonuçlara ulaşmıştır. Ayrıca, Kurt ve Berber (2008, s. 57) tarafından 1989Q1-2003Q4 dönemini kapsayan veri setiyle yürütülen araştırmada da ithalatla ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Sistematik derleme kapsamında incelenen iki çalışmanın (İnce ve Azazi, 2025; Pınar, 2024) sonuçlarına göre *ithalattan ihracata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir*. Söz konusu tek yönlü nedensellik bulgusu, literatürdeki diğer ampirik araştırmalar tarafından da desteklenmektedir. Bu bağlamda, Yüksel ve Zengin (2016, s. 147) tarafından 1961-2014 dönemine ait veriler kullanılarak gelişmekte olan altı ülke (Arjantin, Brezilya, Çin, Malezya, Meksika, Türkiye) özelinde yürütülen çalışmada Türkiye için ulaşılan sonuç bu doğrultudaki ampirik kanıtlardan birini oluşturmaktadır. Benzer şekilde Tunçsiper ve Rençber (2017, s. 619) tarafından 2002Q1-2016Q2, Aktaş (2009, s. 35) tarafından 1996-2006, Kurt ve Berber (2008, s. 57) tarafından 1989Q1-2003Q4 dönemini kapsayan veri setleriyle gerçekleştirilen araştırmalarda elde edilen sonuçlar da İnce ve Azazi (2025) ile Pınar (2024) tarafından ulaşılan tek yönlü nedensellik bulgularını desteklemektedir.

Sistematik derleme kapsamında incelenen iki çalışmanın (Çatalbaş, 2022; Kızıldere, 2020) sonuçlarına göre *ihracattan ithalata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir*. Aktaş (2009, s. 35) tarafından 1996-2006 dönemine ait verilerle yürütülen araştırmada elde edilen sonuçlar da bu ampirik bulguyu desteklemektedir. Sistematik derleme kapsamında incelenen iki çalışmanın (Çatalbaş, 2022; Karakaş ve Burtan Doğan, 2021) sonuçlarına göre *ihracattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir*. Literatürde ihracat odaklı büyümeyi işaret eden bu dinamik, geniş bir ampirik literatür tarafından da desteklenmektedir. Bu bağlamda, İzgi ve Yılmaz (2018, s. 54) 1992-2016, Pata (2017, s. 132) 1971-2014, Uçan ve Koçak (2014, s. 59) 1990-2011, Yavuz (2012, s. 1) 1949-2010, Bilgin ve Şahbaz (2009, s. 177) 1987-2007, Kurt ve Berber (2008, s. 57) 1989Q1-2003Q4 dönemlerini kapsayan veri setleriyle gerçekleştirdikleri araştırmalarda söz konusu tek yönlü nedensellik ilişkisini ampirik olarak desteklemişlerdir.

Sistematik derleme kapsamında incelenen iki çalışmanın (Yaslıdağ ve Hamdard, 2023; Kızıldere, 2020) sonuçlarına göre *ekonomik büyümeden ihracata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir*. Aktaş (2009, s. 35) tarafından 1996-2006 verileri kullanılarak yapılan araştırmada ulaşılan sonuç, Yaslıdağ ve Hamdard (2023), Kızıldere (2020) tarafından yapılan çalışmalarda ulaşılan sonucu desteklemektedir. Sistematik derleme kapsamında incelenen bir çalışmanın (Kızıldere, 2020) sonucuna göre ise *ekonomik büyümeden ithalata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir*. Aktaş (2009, s. 35) tarafından 1996-2006 verileri kullanılarak yapılan araştırmada ulaşılan sonuç, Kızıldere (2020) tarafından yapılan çalışmada ulaşılan sonucu desteklemektedir. Sistematik derleme kapsamında incelenen bir çalışmanın (Yılmaz, 2022) sonucuna göre de *uluslararası ticaretten ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir*. Pata (2017, s. 132) tarafından 1971-2014 verileri kullanılarak yapılan araştırmadan elde edilen sonuç da Yılmaz (2022) tarafından yapılan çalışmada ulaşılan sonucu desteklemektedir.

Sistematik derleme kapsamında incelenen bir çalışmanın (Ebghaei ve Demirkale, 2021) sonucuna göre *ihracatla ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir*. Emek (2024, s. 287) tarafından 2016:1-2023:12 dönemi veriler kullanılarak Türkiye için ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin incelendiği çalışmada ulaşılan bulgu da Ebghaei ve Demirkale (2021) tarafından yapılan araştırmada ulaşılan sonucu desteklemektedir. Sistematik derleme kapsamında incelenen bir çalışmanın (Demez vd., 2021) sonucuna göre de *tüm değişkenler arasında belirli dönemlerde (2003, 2007, 2008, 2010, 2012, 2014) nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir*. Bir çalışmanın (Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu, 2022) sonucuna göre *tüm değişkenler arasında çift yönlü olarak zamanla değişen nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir*.

Yukarıda aktarılan araştırma sonuçlarından farklı olarak Aktaş Şenkardeşler (2018, s. 124) tarafından 1980Q1-2016Q2, Özel (2018, s. 81) tarafından 2000Q1-2017Q3, Tunçsiper ve Rençber (2017, s. 619) tarafından 2002Q1-2016Q2, Pata (2017, s. 132) tarafından 1971-2014, Özer ve Erdoğan (2007, s. 93) tarafından 1987-2006 dönemi verileri kullanılarak yapılan çalışmalarda Türkiye örneği için *ithalattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir*.

Ekonomik büyümenin gerçek itici gücünün belirlenmesinde önemli politika etkilerine sahip olan nedensellik ilişkisinin istikrarı büyük önem taşımaktadır. Örneğin, ihracata dayalı büyüme hipotezinin istikrarlı olduğu tespit edilirse, ihracatı artırmaya yönelik politikalar ekonomik büyümeyi teşvik etmede oldukça etkili olacaktır. Eğer bu hipotezin istikrarsız olduğu tespit edilirse, ekonomik büyümeyi sağlamak için ihracatın iyi bir katalizör olamayacağı sonucuna varılabilir (Tang vd., 2015, s. 230). Fakat bu sistematik derleme kapsamında incelenen çalışmalarda ulaşılan sonuçlar dikkate alındığında, Türkiye örneği açısından değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin istikrarlı olmadığı ve dönemsel olarak değiştiği söylenebilir. Sistematik derleme kapsamında incelenen 10 makalenin tamamında nedensellik ilişkisi tespit edilmesine karşın, makalelerin genellikle aynı nedensellik ilişkisinde ortak bir sonuç birliği bulunmaması, değişkenler arasındaki olası nedensellik

ilişkisinin zamanla değişebileceğine işaret etmektedir. Oysa Türkiye 1980 yılı itibarıyla ihracata dayalı büyüme hipotezini benimsemiştir. Bu çalışma kapsamında incelenen makalelerden sadece ikisi (Çatalbaş, 2022; Karakaş ve Burtan Doğan, 2021) ihracattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin varlığına dair kanıt sunmaktadır. İncelenen diğer makalelerin sonuçları ise bu hipotezin Türkiye örneğinde geçerli olduğu varsayımını desteklememektedir. Bu durum ihracata dayalı büyüme hipotezinin Türkiye örneğinde ne kadar geçerli olduğunu dolayısıyla Türkiye’de ekonomik büyümeyi teşvik etmek üzere geliştirilen ihracatı artırmaya yönelik politikaların ne kadar işe yaradığını tartışmalı bir hale getirmektedir.

Uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki olası nedensellik ilişkileri, bu ilişkilerin yönü ve önemi ülkeye ve döneme (Korkmaz ve Aydın, 2015, s. 47), devlet gücüne (Krasner, 1976, s. 317), bir ülkede yaşanan ekonomik, sosyal ve politik olayların etkisiyle ortaya çıkan yapısal değişimlere bağlı olarak değişebilmektedir (Martinez, 2024, s. 94; Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu, 2022, s. 47; Chang vd., 2009). Dolayısıyla Türkiye örneği için değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin istikrarlı olmaması ve zamanla değişmesi, her ne kadar politika yapıcılar açısından çeşitli zorluklar barındırsa da dikkate alınması gereken bir durumdur.

Tablo 4 ve Şekil 2 birlikte değerlendirilip ilgili çalışmaların yöntemleri dikkate alınarak sınıflandırılmış ve Tablo 5’te sunulmuştur. Tablo 5’in “Yöntem” sütunu incelendiğinde görüleceği üzere, dikkat çekici bir şekilde sistematik derleme kapsamında incelenen makalelerin çoğunda, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi incelenirken Vektör otoregresif (VAR) modeline dayalı Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Her değişkenin kendi gecikmeli değerlerinin yanı sıra, diğer değişkenlerin mevcut ve geçmiş değerleriyle açıklandığı çok denklemlili ve çok değişkenli doğrusal bir model olan VAR, makroekonomik analizlerde önemli bir rol oynamaktadır. Tek değişkenli bir otoregresif modelle karşılaştırıldığında, VAR modelleri hem birden fazla zaman serisindeki zengin dinamikleri yakalamanın sistematik bir yolunu hem de tutarlı ve güvenilir bir tahmin yaklaşımı sağlar (Rossi ve Wang, 2019, s. 883). Granger (1969) tarafından geliştirilen geleneksel Granger nedensellik testi ise seçilen örneklem dönemini bir bütün olarak ele alır (Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu, 2022, s. 41) ve bir değişkenin gecikmeli değerlerinin başka bir değişkeni tahmin etmeye yardımcı olup olmadığını incelemek için yaygın olarak kullanılır (Rossi ve Wang, 2019, s. 883).

Tablo 5: Yöntemlere Göre Nedensellik Bulgularının Sınıflandırılması

Yöntem	Kullanılan Çalışmalar	Bulgular
VAR / Granger Nedensellik	İnce ve Azazi (2025) Pınar (2024) Kızıldere (2020) Karakaş ve Burtan Doğan (2021) Yaslıdağ ve Hamdard (2023) Ebghaei ve Demirkale (2021)	Tek yönlü ve çift yönlü nedensellik birlikte bulunmuştur.
Toda-Yamamoto (TY)	Çatalbaş (2022) Yılmaz (2022)	Ağırlıklı olarak tek yönlü nedensellik ilişkileri tespit edilmiştir.
Zamanla Değişen Nedensellik TVP ve REW	Demez vd. (2021) Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu (2022)	Nedensellik ilişkilerinin dönemlere göre değiştiği görülmüştür.

Ekonometride nedensel ilişkiler sıklıkla Granger nedenselliği yaklaşımıyla incelenmekte olup bu yaklaşım bir değişkenin geçmiş değerlerinin, başka bir değişkenin gelecek değerlerini tahmin etme gücünü artırıp artırmadığına dayanmaktadır (Shojaie ve Fox, 2022, s. 291). Bu tür ilişkiler, özellikle finansal türbülans dönemlerinde değişime açıktır. Bu da istikrarsızlığın gerçek zamanlı tespitini önemli bir pratik sorun haline getirir (Shi vd., 2018, s. 966). Makroekonomik verilerdeki VAR analizleri ise ekonomik zaman serisi verilerinin istikrarsızlığa eğilimli olması gibi önemli bir pratik zorlukla karşı karşıyadır (Rossi ve Wang, 2019, s. 883; Rossi, 2013, s. 1203; Clark ve McCracken, 2006, s. 1127; Stock ve Watson, 1996, s. 11) ve istikrarsızlıkların varlığında, geleneksel

Granger nedensellik testlerinin hiçbir gücü olmayabilir (Rossi, 2005). Ayrıca eşbütünleşme ve durağanlık kavramlarının literatüre kazandırılmasıyla, geleneksel Granger nedensellik testinin durağan olmayan seriler ile asimptotik olarak standart dağılımlara uygun olmadığı da ileri sürülmüştür. Değişkenlerin durağan olmadığı durumlarda, asimptotik dağılım kullanılamayacağı için değişkenler arasında eşbütünleşme olsa dahi düzeylerinde VAR modelinin hatalı sonuçlar üretmesi beklenir (Çatalbaş, 2022, s. 28).

Uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki olası nedensellik ilişkileri devlet gücünden, sosyal, ekonomik ve politik olaylardan etkilenirken (Martinez, 2024, s. 94; Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu, 2022, s. 47; Korkmaz ve Aydın, 2015, s. 47; Chang vd., 2009; Krasner, 1976, s. 317) bu değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin etkilenmediği varsayımıyla hareket etmek ve analizlerde nedensellik ilişkisinin zamanla değiştiğini dikkate almayan testler kullanmak, analiz sonuçlarını yanlış çıkarımlara götürebilir (Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu, 2022, s. 41-58). Dolayısıyla değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri incelenirken, parametre kararlılığı altında nedensellik ilişkisinin zamanla değişebileceğini dikkate alan Tekrarlamalı Gelişen Pencere (Recursive Evolving Window, REW) Granger nedensellik yöntemi (Shi vd., 2018), parametrelerin kararlı olmadığı durumları göz önüne alarak nedensellik ilişkisinin zamanla değişebileceğini dikkate alan Zaman Değişen Parametrelili (Time-varying Parameters, TVP) Granger nedensellik yöntemi (Rossi ve Wang, 2019) gibi yöntemlerin kullanılması daha işlevsel sonuçlara ulaşılmasını sağlayabilir.

Tablo 5'te özetlenen bulgular, sistematik derleme kapsamında incelenen çalışmaların büyük bir bölümünde Vektör Otoregresif (VAR) modeline dayalı geleneksel Granger nedensellik testinin tercih edildiğini göstermektedir. Bu durum, VAR modellerinin birden fazla zaman serisindeki dinamikleri yakalamada sunduğu sistematik yol ile tutarlı ve güvenilir tahmin sağlama kapasitesinden kaynaklanmaktadır (Rossi ve Wang, 2019, s. 883). Nitekim İnce ve Azazi (2025) ile Pınar (2024) gibi pek çok çalışmada bu yöntemle hem tek yönlü hem de çift yönlü nedensellik ilişkilerine ulaşılmıştır.

Tablo 5'te özetlenen bulgular daha derinlemesine analiz edildiğinde, yöntem seçiminin ulaşılan sonuçların niteliğini doğrudan etkilediği görülmektedir. Geleneksel yöntemleri kullanan çalışmaların aksine, Toda-Yamamoto yöntemini tercih eden Çatalbaş (2022) ve Yılmaz (2022) gibi araştırmalarda bulguların ağırlıklı olarak tek yönlü nedensellik üzerinde yoğunlaşması dikkat çekicidir. Bu durum, değişkenlerin durağan olmaması halinde VAR modellerinin hatalı sonuçlar üretebileceği ve asimptotik dağılımın kullanılamayacağı yönündeki teorik eleştirilerle (Çatalbaş, 2022, s. 28) paralellik arz etmektedir.

En dikkat çekici ayrışma ise Zamanla Değişen Nedensellik (TVP ve REW) yöntemlerini kullanan çalışmalarda gözlemlenmektedir. Demez vd. (2021) ile Kendirkıran ve Emirmahmutoğlu (2022) tarafından elde edilen sonuçlar, nedensellik ilişkilerinin statik bir yapıda olmadığını, aksine dönemlere göre değişkenlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu ampirik kanıtlar, finansal türbülans ve ekonomik istikrarsızlık dönemlerinde geleneksel testlerin tahmin gücünü yitirebileceği (Rossi, 2005; Shi vd., 2018, s. 966) gerçeğini desteklemektedir; uluslararası ticaret ve büyüme arasındaki ilişkinin devlet gücü ve politik olaylardan etkilendiği (Krasner, 1976, s. 317; Martinez, 2024, s. 94) gerçeğiyle birleştiğinde, zamanla değişen parametrelili modellerin neden daha işlevsel sonuçlar sunduğunu doğrulamaktadır.

Sonuçlar ve Öneriler

Bu çalışma kapsamında Türkiye örneği özelinde, uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar PRISMA protokolü çerçevesinde sistematik bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Sistematik derleme dâhilindeki 10 makalede birbirinden farklı nedensellik sonuçlarına ulaşılmış olması, Türkiye örneğinde bu ilişkinin statik olmadığını, aksine analiz edilen döneme ve kullanılan ekonometrik yöntemlere göre hassasiyet gösterdiğini ortaya

koymaktadır. Özellikle ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerliliği noktasında, incelenen çalışmaların sadece kısıtlı bir kısmında ihracattan büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik tespit edilmesi, Türkiye'nin 1980 sonrası benimsediği ekonomik modelin etkinliğinin ampirik zeminde tartışmalı olduğunu göstermektedir. Bu durum, ekonomik büyümenin itici gücü olarak kurgulanan ihracat politikalarının, dönemsel yapısal değişimler ve dış şoklar nedeniyle her zaman beklenen katalizör işlevini görmediğine işaret etmektedir.

Metodolojik açıdan bakıldığında, çalışmaların büyük bir bölümünde VAR modeline dayalı geleneksel Granger nedensellik testinin tercih edildiği belirlenmiştir. Uygulama kolaylığına rağmen bu geleneksel yaklaşımın; parametre kararlılığı, durağanlık varsayımları ve finansal türbülans dönemlerindeki tahmin gücü eksikliği gibi kısıtlılıkları olduğu literatürde vurgulanmaktadır. Nitekim Toda-Yamamoto veya zamanla değişen nedensellik (TVP ve REW) yöntemlerini kullanan çalışmalar, ilişkinin doğrusal olmayan ve dönemlere göre farklılaşan doğasını daha net bir şekilde yansıtmaktadır. Bu bağlamda, nedensellik ilişkilerinde gözlemlenen sonuç birliği eksikliğinin temel kaynağının, makroekonomik verilerdeki istikrarsızlıkların geleneksel yöntemlerle tam olarak yakalanamaması olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, Türkiye'de uluslararası ticaret ve büyüme arasındaki nedenselliğin; devlet gücü, sosyal ve politik olaylar ile yapısal değişimlerden bağımsız değerlendirilmemesi gerekmektedir. Politika yapıcılar için bu durum, "tek tip" bir ticaret politikasından ziyade, ekonomik konjonktüre duyarlı ve esnek stratejilerin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. İlerleyen dönemde yapılacak akademik çalışmalarda ise parametre istikrarsızlığını, yapısal kırılmaları ve dinamik süreçleri dikkate alan, zamanla değişen nedensellik analizlerinin tercih edilmesi, ulaşılan sonuçların işlevselliğini ve politika geliştirme sürecine katkısını artıracaktır.

Bu çalışmanın ampirik bulguları ve ulaşılan sonuçlar değerlendirilirken araştırmanın metodolojik çerçevesinden kaynaklanan bazı temel sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak araştırma kapsamında yalnızca Türkiye örneklemini üzerine kurgulanan ve Türkçe yayımlanmış çalışmaların dâhil edilmesi, literatürün kapsamını belirli bir dil ve coğrafi alanla sınırlandırmıştır. Bu tercih, uluslararası endekslerde yer alan İngilizce literatürün kapsam dışı bırakılmasına yol açmıştır. Dolayısıyla bu kısıt, yerel literatürün derinlemesine analiz edilebilmesi adına bilinçli bir sınırlandırma olarak kabul edilmelidir.

İkinci olarak analiz sürecinde yalnızca uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki doğrudan ilişkiyi ele alan çalışmalar incelenmiş araştırma modeline finansal gelişme, enerji tüketimi veya doğrudan yabancı yatırımlar gibi üçüncü değişkenleri dâhil eden çok değişkenli çalışmaların kapsam dışında tutulmuş olmasıdır.

Üçüncü olarak çalışma sistematik derleme yöntemiyle yürütülmüş olup nicel bir meta-analiz veya etki büyüklüğü hesaplaması içermemektedir. Bulgular yarı-nicel bir yaklaşımla ve metodolojik özellikler dikkate alınarak karşılaştırılmıştır. Bu yaklaşım, literatürün genel eğilimlerini ve yöntem tercihlerini deşifre etmekte başarılı olsa da farklı çalışmaların istatistiksel sonuçlarının sayısal olarak birleştirilmesine imkân tanımamaktadır.

Son olarak belirlenen kriterlere uygun çalışma sayısının (n=10) sınırlı olması, bulguların genellenebilirliği açısından istatistiksel bir kısıt oluşturmaktadır. Bu sınırlılıklara rağmen çalışma, Türkiye'de dış ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisini, özellikle yöntem bazlı bir sınıflandırma ve zamanla değişen nedensellik vurgusuyla ele alarak mevcut literatürdeki boşlukları doldurma ve gelecek araştırmalara metodolojik bir rota çizme potansiyeline sahiptir.

Gelecek çalışmalarda örneklem hacminin genişletilmesi ve uluslararası İngilizce literatürün de analiz sürecine dâhil edilmesi, bulguların evrensel düzeyde genellenebilirliğine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, dış ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisinin yanı sıra finansal gelişme, doğrudan yabancı yatırımlar ve enerji tüketimi gibi çoklu makroekonomik değişkenleri de modele

entegre eden dinamik analizlerin yürütülmesi literatürün derinleşmesi açısından önem arz etmektedir. Son olarak, mevcut yarı-nicel yaklaşımın ötesine geçilerek meta-analiz yöntemleriyle istatistiksel etki büyüklüklerinin sayısal olarak birleştirilmesi, gelecek araştırmalara daha somut ve işlevsel bir ampirik rota çizecektir.

References

- Acemoglu, D. (2012). Introduction to economic growth. *Journal of Economic Theory*, 147(2), 545-550. <https://doi.org/10.1016/j.jet.2012.01.023>
- Acemoglu, D., Naidu, S., Restrepo, P., & Robinson, J. A. (2019). Democracy does cause growth. *Journal of Political Economy*, 127(1), 47-100 <http://dx.doi.org/10.1086/700936>
- Aktaş Şenkardeşler, R. (2018). Cumhuriyetten günümüze Türkiye'nin dış ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisi üzerine nedensellik analizi. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 4(1), 108-129.
- Aktaş, C. (2009). Türkiye'nin ihracat, ithalat ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik analizi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 35-47.
- Alkın, M. (2024). Geçmişten günümüze uluslararası ticaret politikalarına genel bakış. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 8-19. <https://doi.org/10.47257/busad.1511466>
- Artan, S., & Berber, M. (2004). Kamu kesimi büyüklüğü ve ekonomik büyüme ilişkisi: Çoklu ko-entegrasyon analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(2), 13-29.
- Artekin, A. Ö. (2024). Finansal gelişim, doğrudan yabancı yatırım, ticaret liberalizasyonu ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: MENA ve ASEAN ülkeleri örneği. *Turkish Studies - Economy*, 19(2), 375-394. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.72933>
- Assaf, G. A., & Abdulrazag, B. A. (2015). The validity of export-led growth hypothesis for Jordan: A bounds testing approach. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(1), 199-211.
- Awokuse, T. O. (2005). Export-led growth and the Japanese economy: Evidence from VAR and directed acyclic graphs. *Applied Economics Letters*, 12(14), 849-858. <https://doi.org/10.1080/13504850500358801>
- Ayvaz Güven, E. T. (2023). Causality relationship between current deficit and economic growth: The example of Brazil. *Academic Social Resources Journal*, 8(54), 3824-3830. <http://doi.org/10.29228/asrjournal.71985>
- Babazadeh, W. (2024). The impact of exchange rate volatility on economic growth. *UPA Strategic Affairs*, 6(1), 126-148.
- Baday Yıldız, E., & Berber, M. (2012). İthalata dayalı büyüme: 1989-2007 Türkiye örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı), 165-179.
- Balassa, B. (1978). Exports and economic growth: Further evidence. *Journal of Development Economics*, 5(2), 181-189. [https://doi.org/10.1016/0304-3878\(78\)90006-8](https://doi.org/10.1016/0304-3878(78)90006-8)
- Baskak, T. E. (2025). Çok boyutlu kompleksite endeksleri ile büyüme ilişkisinin değerlendirilmesi. *Turkish Studies - Economy*, 20(1), 53-71. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.76043>
- Bilgin, C., & A. Şahbaz. (2009). Türkiye'de büyüme ve ihracat arasındaki nedensellik ilişkileri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 177-198.
- Braunerhjelm, P., Acs, Z. J., Audretsch, D. B., & Carlsson, B. (2010). The missing link: Knowledge diffusion and entrepreneurship in endogenous growth. *Small Business Economics*, 34(2), 105-125. <https://doi.org/10.1007/s11187-009-9235-1>

- Bui, Q. P. (2025). The fluctuations of economic growth from imports and exports. *American International Journal of Business Management (AIJBM)*, 8(5), 74-80.
- Canbay, Ş. (2020). Investigation of the effect of Turkey's high-tech exports on the economic growth using the structural break ARDL bounds testing. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(74), 865-878. <https://doi.org/10.17755/esosder.657480>
- Candra Susanto, P., Subagio, M., Atanka Barus, G., Desty Febrian, W., & Sani, I. (2024). International trade: Economic growth supports export and import activities. *Greenation International Journal of Economics and Accounting*, 2(1), 44-52. <https://doi.org/10.38035/gijea.v2i1>
- Cárdenas-García, P. J., Brida, J. G., & Segarra, V. (2024). Modeling the link between tourism and economic development: Evidence from homogeneous panels of countries. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11, 308 (2024). <https://doi.org/10.1057/s41599-024-02826-8>
- Chang, R., Kaltani, L., & Loayza, N. (2009). Openness can be good for growth: The role of policy complementarities. *Journal of Development Economics*, 90(1), 33-49. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2008.06.011>
- Clark, T. E., & McCracken, M. W. (2006). The predictive content of the output gap for inflation: Resolving in-sample and out-of-sample evidence. *Journal of Money, Credit and Banking*, 38(5), 1127-1148.
- Çatalbaş, N. (2022). 1980-2020 döneminde Türkiye'de ihracat ithalat ve ekonomik büyüme arasındaki eşbütünleşme ve nedensellik ilişkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (73), 15-32. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1034504>
- Çelik, T., Çelik, B., & Barak, D. (2017). Geçiş ekonomilerinde reel döviz kuru ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(3), 877-890.
- Çınar, N. (2021). İyi bir sistematik derleme nasıl yazılmalı? *Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 310-314. <https://doi.org/10.26453/otjhs.888569>
- Demez, S., Kızılkaya, O., & Turan, İ. (2021). Türkiye'de ihracat ithalat ve ekonomik büyüme ilişkisi: zamanla değişen nedensellik analizi. *Alanya Akademik Bakış*, 5(2), 941-952. <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.687027>
- Demirhan, E. (2005). Büyüme ve ihracat arasındaki nedensellik ilişkisi: Türkiye örneği. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 60(4), 76-88.
- Dereli, D. D. (2018). Türkiye'de dış ticaret ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi (1969-2016). *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(3), 279-289. <https://doi.org/10.11611/yead.449502>
- Ebghaei, F., & Demirkale, Ö. (2021). Türkiye'de ihracat ithalat ve ekonomik büyüme. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 207-215. <http://dx.doi.org/10.29226/TR1001.2021.267>
- Edwards, S. (1993). Openness, Trade Liberalization, and Growth in Developing Countries. *Journal of Economic Literature*, 31(3), 1358-1393. <http://www.jstor.org/stable/2728244>
- Emek, Ö. F. (2024). Examining the relationship between exports and economic growth in Türkiye: Fourier Toda-Yamamoto Granger causality test. *Business & Management Studies: An International Journal*, 12(2), 287-296. <https://doi.org/10.15295/bmij.v12i2.2385>

- Enu, P., Havi, E. D. K., & Hagan, E. (2013). The impact of foreign trade on economic growth in Ghana (1980-2012). *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*, 2(5), 174-191. <http://dx.doi.org/10.6007/IJAREMS/v2-i5/371>
- Erkekoğlu, H., & Gül, G. (2020). 2003-2017 Dönemi için Türkiye’de ekonomik büyüme, reel döviz kuru ve dış ticaret ilişkisi: Granger nedensellik analizi. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 25-39.
- Frankel, J. A., & Romer, D. H. (1999). Does trade cause growth? *American Economic Review*, 89(3), 379-399.
- Furuoka, F. (2007). Econometric analysis of the export-led growth hypothesis: Evidence for BIMP-EAGA countries. *Philippine Journal of Development*, 34(2), 25-42.
- Gerni, C., Değer, M. K., Emsen, Ö. S., & Hiç Gencer, A. (2013). Relationship between import-led exports and economic growth: The experience of Turkey (1980-2008). *Social Sciences Research Journal*, 2(2), 15-36.
- Gerni, C., Emsen, Ö. S., & Değer, M. K., (2008). İthalata dayalı ihracat ve ekonomik büyüme 1980-2006 Türkiye deneyimi. *İzmir İktisat Kongresi Anısına 2. Ulusal İktisat Kongresi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Giles, J., & Williams, C. L. (2000). Export-led growth: a survey of the empirical literature and some non-causality results. Part 1. *The Journal of International Trade & Economic Development*, 9(3), 261–337. <https://doi.org/10.1080/09638190050086177>
- Granger, C. W. J. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica*, 37(3), 424-438. <https://doi.org/10.2307/1912791>
- Guntukula, R. (2018). Exports, imports and economic growth in India: Evidence from cointegration and causality analysis. *Theoretical and Applied Economics*, 2(615), 221-230.
- Gülmez, A., Dinmohammadi Anbaran, A., Sevinç Aydoğan, Ş., & Okoth, E. (2025). MİNT ülkelerinde yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisi: Panel Düzeltilmiş Standart Hatalar Regresyon ve Granger Nedensellik Testi. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 39-57.
- Heij, C., de Boer, P., Franses, P. H., Kloek, T., & van Dijk, H. K. (2004). *Econometric methods with applications in business and economics*. Oxford University Press.
- Hendry, D. F. (2002). Applied econometrics without sinning. *Journal of Economic Surveys*, 16(4), 589-620. <https://doi.org/10.1111/1467-6419.00180>
- Hye, Q. M. A., & Lau, W. Y. (2015). Trade openness and economic growth: Empirical evidence from India. *Journal of Business Economics and Management*, 16(1), 188-205. <http://dx.doi.org/10.3846/16111699.2012.720587>
- Hye, Q. M. A., Wizarat, S., & Lau, W. Y. (2013). Trade-led growth hypothesis: An empirical analysis of South Asian countries. *Economic Modelling*, 35, 654-660. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2013.07.040>
- İnce, E., & Azazi, H. (2025). Türkiye’de dış ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. *International Social Sciences Studies Journal*, 11(2), 375-379. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14937941>
- İzgi, B. B., & Yılmaz, H. (2018). Türkiye’de ekonomik büyüme, ihracat ve ithalat: nedensellik ilişkisi (1992-2016), *İktisadi Yenilik Dergisi*, 5(2), 54-74.

- Kara, M. A., & Ağır, H. (2017). Girişimcilik ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 213-227.
- Karabulut, Ş. (2018). Türkiye’de dış ticaret ve milli gelir ilişkisinin ampirik analizi (1970-2016). *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, Özel Sayısı*, 425-442. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.424494>
- Karaçam, Z. (2013). Sistematik derleme metodolojisi: Sistematik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 26-33.
- Karakaş, M., & Burtan Doğan, B. (2021). Gümrük Birliği sonrasında Türkiye’de dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi (1996-2019). *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(22), 653-672. <https://doi.org/10.53092/duibfd.984781>
- Kendirkıran, G., & Emirmahmutoglu, F. (2022). Türkiye’de ekonomik büyüme ve dış ticaret arasındaki nedensellik ilişkisi zamanla değişiyor mu?. *EKOIST Journal of Econometrics and Statistics*, (36), 43-62. <https://doi.org/10.26650/ekoist.2022.36.1055477>
- Kılıç, J., & Salman, G. (2025). Dışa açık ekonomide büyüme dinamikleri: 2014.Q1-2024.Q2 dönemi Türkiye ekonomisi analizi. Ş. Karabulut (Ed.), *İçinde Makro iktisat konuları*, (ss. 89-122). Yaz Yayınları.
- Kızıldere, C. (2020). Dış ticaret-ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneğinde bir nedensellik analizi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(45), 318-331. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.679869>
- Konstantakopoulou, I. (2016). New evidence on the Export-led-growth hypothesis in the Southern Euro-zone countries (1960-2014). *Economics Bulletin*, 36(1), 429-439.
- Korkmaz, S., & Aydın, A. (2015). Türkiye’de Dış Ticaret - Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(3), 47-76.
- Krasner, S. D. (1976). State power and the structure of international trade. *World Politics*, 28(3), 317-347. <https://doi.org/10.2307/2009974>
- Krugman, P., & Obstfeld, M. (2009). *International economics: Theory and policy* (8th ed.). Pearson Education.
- Kurt, S., & Berber, M. (2008). Türkiye’de dışa açıklık ve ekonomik büyüme. *Atatürk Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 22(2), 57-80.
- Lee, J. W. (1995). Capital goods imports and long-run growth. *Journal of Development Economics*, 48(1), 91-110. [https://doi.org/10.1016/0304-3878\(95\)00015-1](https://doi.org/10.1016/0304-3878(95)00015-1)
- Martinez, R. G. (2024). Apocalypse unleashed: A critical perspective on complexity science, catastrophes, and black swan events in international business. *Critical perspectives on international business* 2024; 20(1), 94-120. <https://doi.org/10.1108/cpoib-03-2022-0014>
- Mishra, P. K. (2012). The dynamics of the relationship between imports and economic growth in India. *South Asian Journal of Macroeconomics and Public Finance*, 1(1), 57-79. <http://dx.doi.org/10.1177/227797871200100105>
- Mody, A., & Yılmaz K. (2002). Imported machinery for export competitiveness. *The World Bank Economic Review*, 16(1), 23-48.
- Munn, Z., Moola, S., Lisy, K., Riitano, D., & Tufanaru, C. (2015). Methodological guidance for systematic reviews of observational epidemiological studies reporting prevalence and cumulative incidence data. *International journal of evidence-based healthcare*, 13(3), 147–153. <https://doi.org/10.1097/XEB.0000000000000054>

- Musyoki, D., Pokhariyal, G. P., & Pundo, M. (2012). The impact of real exchange rate volatility on economic growth: Kenyan evidence. *Business & Economic Horizons*, 7(1), 59-75.
- Omoke, P. C., & Opuala-Charles, S. (2021). Trade openness and economic growth nexus: Exploring the role of institutional quality in Nigeria. *Cogent Economics & Finance*, 9(1), 1-17 <http://dx.doi.org/10.1080/23322039.2020.1868686>
- Ozata, E. (2020). The effect of exchange rate volatility on economic growth in Turkey. *Journal of Business, Economics and Finance (JBEP)*, 9(1), 42-51 <http://dx.doi.org/10.17261/Pressacademia.2020.1191>
- Özel, H. A. (2018). Ekonomik büyüme ve dış ticaret ilişkisi: Türkiye örneği. *International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences*, 2(1), 73-82. <https://doi.org/10.29329/ijiasos.2018.142.3>
- Özer, M., & Erdoğan, L. (2007). Türkiye'de ihracat, ithalat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin zaman serisi analizi. *Ekonomik Yaklaşım*, 17(60-61), 93-110.
- Özkul, G., & Örün, E. (2016). Girişimcilik ve inovasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Ampirik bir araştırma. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*, 5(2), 17-51.
- Öztürk, E., & Özel H. A. (2018). E-7 ülkelerinde dış ticaretin ekonomik büyümeye etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(31), 358-369.
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., ... & Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372:n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Pata, U. K. (2017). Türkiye'de dış ticaret ve ekonomik büyüme ilişkileri: Toda-Yamamoto nedensellik analizi (1971-2014). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 31(1), 119-134.
- Phillips, P. C. (1986). Understanding spurious regressions in econometrics. *Journal of econometrics*, 33(3), 311-340. [https://doi.org/10.1016/0304-4076\(86\)90001-1](https://doi.org/10.1016/0304-4076(86)90001-1)
- Pınar, A. (2024). İhracat ve ithalatın ekonomik büyüme ile ilişkisi: Türkiye üzerine ampirik bir çalışma. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 10(5), 683-688.
- Pistoresi, B., & Rinaldi, A. (2012). Exports, imports and growth: New evidence on Italy: 1863-2004. *Explorations in Economic History*, 49(2), 241-254. <https://doi.org/10.1016/j.eeh.2011.11.003>
- Ramos, F. F. R. (2001). Exports, imports, and economic growth in Portugal: Evidence from causality and cointegration analysis. *Economic Modelling*, 18(4), 613-623. [https://doi.org/10.1016/S0264-9993\(00\)00055-9](https://doi.org/10.1016/S0264-9993(00)00055-9)
- Ray, S. (2011). A causality analysis on the empirical nexus between export and economic growth: Evidence from India. *International Affairs and Global Strategy*, 1, 24-38.
- Rossi, B. (2005). Optimal tests for nested model selection with underlying parameter instability. *Econometric Theory*, 21(5), 962-990. <https://doi.org/10.1017/S0266466605050486>
- Rossi, B. (2013). Chapter 21: Advances in forecasting under instability, G. Elliott, & A. Timmermann (Ed.), In *Handbook of Economic Forecasting*, Volume 2, Part B (pp. 1203-1324). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-444-62731-5.00021-X>
- Rossi, B., & Wang, Y. (2019). Vector autoregressive-based granger causality test in the presence of instabilities. *The Stata Journal*, 19(4), 883-899. <https://doi.org/10.1177/1536867X19893631>

- Saraç, T. B. (2013). İhracat ve ithalatın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *Ege Akademik Bakış*, 13(2), 181-194.
- Schnabl, G. (2008). Exchange rate volatility and growth in small open economies at the EMU periphery. *Economic Systems*, 32(1), 70-91.
- Shahbaz, M. (2012). Does trade openness affect long run growth? Cointegration, causality and forecast error variance decomposition tests for Pakistan. *Economic Modelling*, 29(6), 2325-2339.
- Shi, S., Phillips, P. C. B., & Hurn, S. (2018). Change detection and the causal impact of the yield curve. *Journal of Time Series Analysis*, 39(6), 966-987. <https://doi.org/10.1111/jtsa.12427>
- Shojaie, A., & Fox, E. B. (2022). Granger causality: A review and recent advances. *Annual Review of Statistics and Its Application*, 9, 289-319. <https://doi.org/10.1146/annurev-statistics-040120-010930>
- Sosvilla-Rivero, S., Ramos-Herrera, M. d. C., & Rubio-Guerrero, J. J. (2025). Public expenditure and economic growth: Further evidence for the European Union. *Economies*, 13(3), 60. <https://doi.org/10.3390/economies13030060>
- Sterne, J. A. C., Savović, J., Page, M. J., Elbers, R. G., Blencowe, N. S., Boutron, I., Cates, C. J., Cheng, H. Y., Corbett, M. S., Eldridge, S. M., Emberson, J. R., Hernán, M. A., Hopewell, S., Hróbjartsson, A., Junqueira, D. R., Jüni, P., Kirkham, J. J., Lasserson, T., Li, T., McAleenan, A., Higgins, J. P. T. (2019). RoB 2: a revised tool for assessing risk of bias in randomised trials. *BMJ*, 366, 14898. <https://doi.org/10.1136/bmj.14898>
- Stock, J. H., & Watson, M. W. (1996). Evidence on structural instability in macroeconomic time series relations. *Journal of Business & Economic Statistics*, 14(1), 11-30.
- Sulisnaningrum, E., Widarni, E. L., & Bawono, S. (2022). Causality relationship between human capital, technological development and economic growth. *Journal of Management, Economics, and Industrial Organization*, 6(2), 1-12. <http://doi.org/10.31039/jomeino.2022.6.2.1>
- Tang, C. F., Lai, Y. W., & Ozturk, I. (2015). How stable is the export-led growth hypothesis? Evidence from Asia's Four Little Dragons. *Economic Modelling*, 44, 229-235. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2014.09.022>
- Tang, T. C. (2006). New evidence on export expansion, economic growth and causality in China. *Applied Economics Letters*, 13(12), 801-803. <http://dx.doi.org/10.1080/13504850500425303>
- Taştan, H. (2010). Türkiye’de ihracat, ithalat ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkilerinin spektral analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 87-98.
- Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2020). *Economic development* (13th ed.). Pearson.
- Tunçsiper, B., & Rençber, E. Z. (2017). Dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: Türkiye örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(2), 619-630.
- Tupy, M. L. (2005). Trade Liberalization and Poverty Reduction in Sub-Sahara Africa, Policy Analysis, No 557. Washington: Cato Institute. <https://www.cato.org/policy-analysis/trade-liberalization-poverty-reduction-sub-saharan-africa-0> adresinden 14.07.2025 tarihinde erişildi.

- Turna, Y., & Ceylan, R. (2022). Türkiye’de ekonomik büyüme ile fiziki sermaye, beşeri sermaye ve enerji tüketimi arasındaki ilişki: NARDL yaklaşımı. *Mehmet Akif Ersoy İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 223-242.
- Uçan, O., & Koçak, E. (2014). Türkiye’de dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 51-60.
- Uysal, D., & Alptekin, V. (2009). Türkiye ekonomisinde büyüme-işsizlik ilişkisinin var modeli yardımıyla sınanması (1980-2007). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 69-78.
- Warnes, I. (2022). The impact of exchange rate volatility on economic growth and international trade. *Cultura Económica*, 40(104), 49-67.
<https://doi.org/10.46553/cecon.40.104.2022.p49-67>
- Williams, K. (2017). Does democracy dampen the effect of finance on economic growth? *Empirical Economics*, 52(2), 635-658.
- Yaslıdağ, B. H., & Hamdard, A. W. (2023). Dış ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği (2001-2020). *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(86), 549-568
- Yavuz, M. (2012). Türkiye’de ihracatın ekonomik büyüme üzerine etkisi: Bir zaman serisi analizi. *Ege Üniversitesi, 15. Uluslararası İktisat Öğrencileri Kongresi*, 25-27 Nisan, İzmir, 1-18.
- Yıldırım, C., & Dağdemir, Ö. (2018). Türkiye’de ekonomik büyüme ve elektrik tüketimi ilişkisi. *Sakarya Üniversitesi İktisat Dergisi*, 7(4), 57-76.
- Yılmaz, F. (2022). Ekonomik büyüme ve dış ticaret bağıntısı: Türkiye örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 21-32. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.824419>
- Yılmaz, Ö., & Albayrak M. (2023). Türkiye’de dış ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ampirik analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (38), 89-107.
<https://doi.org/10.18092/ulikidince.1144391>
- Yiğidim, A., & Köse, N. (1997). İhracat ve büyüme ekonomik arasındaki ilişki, ithalatın rolü: Türkiye örneği (1980-1996). *Ekonomik Yaklaşım*, 8(26), 71-85.
- Yurdakul, F., & Aydın, M. (2018). Ekonomik büyüme ve dış ticaret arasındaki ilişki: Türkiye üzerine bir uygulama, *Uluslararası İktisadi İdari İncelemeler Dergisi*, (18. EYİ Özel Sayısı), 23-36.
<https://doi.org/10.18092/ulikidince.361870>
- Yüksel, S., & Zengin, S. (2016). Causality relationship between import, export and growth rate in developing countries. *International Journal of Commerce and Finance*, 2(1), 147-156.

ETHICAL DECLARATIONS

Research and Publication Ethics

The author(s) declare that this manuscript is an original work prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The manuscript has not been previously published and is not currently under consideration for publication elsewhere. All sources used in the preparation of this study have been properly cited and referenced. The author(s) confirm that the work contains no plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data. The research findings are presented honestly and transparently in accordance with the principles of academic integrity.

Author Contributions

All authors have significantly contributed to the conception, design, analysis, and preparation of the manuscript. All authors have read and approved the final version of the manuscript and agree to its submission and publication.

Conflict of Interest

The author(s) declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author(s). Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author(s).

Copyright and Permissions

The author(s) confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

All authors confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR

Araştırma ve Yayın Etiği

Yazar(lar), bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan eder. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Yazar(lar), çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan eder.

Yazar Katkısı

Tüm yazarlar çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin hazırlanmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuyup onaylamış ve yayımlanmasını kabul etmiştir.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar), bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmış olabilir. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri yazar(lar) tarafından dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk yazar(lar)a aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Yazar(lar), telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan eder.

Yazar Onayı

Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuduklarını, onayladıklarını ve yayımlanmasını kabul ettiklerini beyan eder.